

IEDEREEN ERBIJ EN ACTIEF

Actief burgerschap en kansengroepen

Inleiding	
Over armoede, sociale uitsluiting en kansen tot burgerschap	3
Ouderen	
Armoede bij ouderen	6
Interview	
Samen doen we er iets aan	9
Arbeidsmarkt	
Werk voor kansengroepen?	11
Getuigenis	
De rijkdom van armen	14
Onderzoek	
Allochtonen en engagement	16
In de kijker	
Pak een stoel en zet er u bij!	19
Activering	
Over armoede, sociale activering en vrijwilligerswerk	21
Uitnodiging of bevel?	25
Cultuurparticipatie	
Club actief	27
Achter de schermen	
Pirlewiet vzw	28
Over de Zulle	31
Over de grenzen	
Actieve burgers in onveilige wijken	33
Europa	
Armoedebestrijding	38
Onderwijs	
School+	40

In 2010 wil Europa volop inzetten op de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. Deze problematiek is dan ook brandend actueel. De economische en financiële crisis heeft vele slachtoffers gemaakt, en dit ook in België: denk alleen al aan de sluitingen van de Carrefour-warenhuizen. Let wel: armoede is niet alleen een kwestie van “geen werk en geld te hebben”, maar het gaat ook om een gebrek aan kansen, een verlies van zelfvertrouwen, het gevoel “minder te zijn dan de rest”. Europa heeft al vele inspanningen geleverd om armoede in te dammen, maar zij blijken tot nu toe ontoereikend te zijn. 16% van de Europese bevolking leeft nog altijd onder die befaamde armoedegrens. Er is dus nog veel werk in 2010...

Aangezien “armoede” een veelomvattend en gelaagd begrip is, zijn er verschillende artikels gewijd aan uitleg en duiding over dit gegeven. Kristel Driessens heeft een uitgebreide inleiding geschreven; Luk De Vos focust dan weer op armoede bij ouderen. We belichten ook twee specifieke sectoren waarin kansarmen het zeker moeilijk hebben, namelijk op school en op de arbeidsmarkt. Ondanks de vele problemen die kansarmen hier en elders ondervinden, slagen zij er toch in om nog actief te zijn voor hun medeburger(s). Corinna en Patricia getuigen hoe zij hun eigen levenservaringen aanwenden om andere kansarmen

vooruit te helpen. Niet iedereen kan echter onmiddellijk engagement opnemen; vaak moeten kansarmen verschillende drempels overwinnen. Carmen Mathijssen en Heidi Zwae-nepoel schreven elk een artikel over sociale activering bij maatschappelijk kwetsbare burgers. Marijn Roumans licht haar masterproef ‘Allochtonen en engagement’ toe. Naast deze theoretische achtergrond is er ook veel plaats gemaakt voor praktijkvoorbeelden. Pirliewiet vzw, vzw t’Hope, KAV en Club Actief bieden ons een blik achter de schermen van hun projecten. Tot slot reizen we nog over de grenzen; Bas Van Stokkom en Nelleke Toenders schrijven over actieve burgers in Nederlandse achterstandswijken, terwijl Alexis Andries het Europees jaar van de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting verder toelicht.

Dit lijvige nummer is volgens ons nog maar het topje van de ijsberg; er kan nog zoveel gezegd, geschreven én vooral gedaan worden om armoede tegen te gaan. Als actieve burger is het onze plicht om mee te werken aan een leefbare samenleving voor werkelijk iedereen. Armoede is onze hedendaagse maatschappij onwaardig en moet dan ook zo efficiënt mogelijk bestreden worden.

Tineke Gordyn

Educatief medewerker Sociumi vzw

OVER ARMOEDE, SOCIALE UITSLUITING EN KANSEN TOT BURGERSCHAP

actief burgerschap als hefboom

2010 is het Europees Jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting.

Het is een oproep aan ministers, burgemeesters, maatschappelijk werkers van OCMW's, maar ook aan alle geëngageerde en solidaire burgers om mee werk te maken van het uitbannen van armoede.

Maar hoe beginnen we daaraan? De armoede neemt in tijden van crisis weer toe.

Waarom is actief burgerschap een hefboom om armoede te bestrijden?

Zichtbare armoede en onzichtbare kwetsuren

Velen begrijpen armoede nog steeds als een 'tekort aan financiële middelen'. De belangrijkste indicator bij het meten van armoede blijft ook het inkomen. Mensen met een inkomen minder dan 60% van het mediaan inkomen hebben een verhoogd armoederisico. Daar legt men de armoedegrens. Omdat het bedrag van de laagste uitkeringen momenteel onder deze armoedegrens ligt, blijven vele mensen en gezinnen 'arm', zelfs met een uitkering. 10% van de Vlamingen leeft nu onder de armoedegrens. Meer dan 1 op 4 eenoudergezinnen leeft in armoede en 15% van onze bevolking zegt moeilijk rond te komen¹.

Maar armoede is veel meer dan een louter financieel probleem. Mensen die langdurig in armoede leven, cumuleren problemen op vele terreinen. Ze ervaren financiële en administratieve problemen, problemen op school en op de arbeidsmarkt, in de huisvesting, met justitie, met de gezondheid, in het gezin. Deze problemen zijn verstrengeld en versterken elkaar. Daarmee dag in dag uit moeten leven, creëert kwetsuren aan de binnenkant. Een leven in afhankelijkheid en isolement, in continue stress, de gevoelens van schaamte en vernedering, van uitzichtloosheid en ge-

schonden vertrouwen, van ongelijke behandeling en zichzelf niets waard vinden, maken ook dat mensen kansen niet meer durven nemen en zich afsluiten van de samenleving².

Een samenleving die uitsluit

Het begrip 'sociale uitsluiting' toont ons daarbij een extra dimensie. Vanuit de Franse onderzoekstraditie werd het begrip opnieuw ingevoerd in de jaren '90. Het accent kwam daarbij op het structurele karakter van armoede, op processen in de samenleving die mensen uitsluiten. De teloorgang van de arbeidsmarkt en de verzwakking van sociale cohesie kwam daarmee in de 'picture'. In het Europese armoedediscours werd dit begrip later ook opgenomen. Daarmee werd de aandacht gevestigd op de groeiende sociale ongelijkheid, op de afname van solidariteit en op het ontkennen of niet realiseren van rechten verbonden aan het burgerschap.

In de definitie van Vranken, die als standaard in Vlaanderen gehanteerd wordt, worden de beide begrippen geïntegreerd. Vranken definieert armoede als: "een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het

¹ Campaert, G., Dierckx, D. en Vranken, J. (2010), Armoedebaarometer 2010 – decenniumdoelen 2017, Antwerpen, UA-OASeS.

² Vansevenant, K., Driessens, K. en Van Regenmortel, T. (2008), Bind-Kracht in Armoede. Krachtgerichte hulpverlening in dialoog, Heverlee, Lannoo Campus.

Kristel Driessens

scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving”.’ Daarmee duidt hij armoede als multi-aspectueel (*uitsluiting op verschillende domeinen*), als een structureel probleem (*ingebed in de organisatie van de samenleving*) en als een relatief probleem (*mensen zijn arm in vergelijking met mensen in hun omgeving*). Dat creëert een kloof waardoor mensen er niet meer bij (*kunnen*) horen.

De bril kleurt je oplossing

De manier waarop je naar armoede kijkt, bepaalt ook je visie op armoedebestrijding. Vaak wordt armoede verengd tot een persoonlijk probleem. Sommigen wijten het aan luiheid, de onwil om te studeren of te werken, aan alcoholisme, een gebrek aan eigen verantwoordelijkheid, doorzettingsvermogen of vaardigheden, aan fatalisme. Wetenschappers duiden deze kijk als ‘blaming the victim’ of het individueel schuldmodel. De oplossing lijkt dan de verandering van het individu dat tekortschiet, via begeleiding, heropvoeding of door controleren, disciplineren, bestraffen, mensen verplichten om te gaan werken, om zich in te passen in de maatschappelijke verwachtingen. Anderen duiden armoede als het gevolg van een ongeluk dat iemand overkomt. Een echtscheiding, werkloosheid, ziekte, een handicap of een arbeidsongeval kunnen mensen in problemen brengen zonder dat ze daar zelf verantwoordelijk voor gesteld worden. Armoedebestrijding bestaat dan uit tussenkomsten die beperkt en selectief worden toebedeeld aan de ‘goede armen’. Men treedt sociaal corrigerend op vanuit een caritatieve medemenselijkheid, maar de structuren blijven buiten het zichts- en handelingsveld.

Je kan de oorzaken van armoede ook zoeken in de samenleving. De economische of financiële crisis, een oorlog of natuurramp, snelle technologische verschuivingen of demografische veranderingen kunnen armoede doen toenemen. Een tijdelijke opvang van de slachtoffers van deze fenomenen op macroniveau lijken dan afdoende. Anderen stellen dat de oorzaken dieper zitten: armoede wordt gecreëerd door maatschappelijke structuren, door de wijze waarop we onze samenleving organiseren. Niet de mensen in armoede, maar de maatschappij die steeds opnieuw armoede (re)produceert is dan het probleem. Vanuit dit maatschappelijk schuldmodel beoogt men maatschappelijke verandering en het bijsturing van structuren om uitsluitingprocessen te voorkomen.

Daarnaast kan je ook oorzaken vinden op het mesoniveau. Maatschappelijke instituties creëren drempels, hanteren toegangscriteria en soms logge bureaucratistische procedures, stigmatiseren mensen of maken hen afhankelijk. Onderwijsinstellingen creëren een watervalstelsel, sociale voorzieningen geven mensen ‘vastzettende’ en ‘uitsluitende’ etiketten mee: de leefloner, de autist, de arbeidsongeschikte, de mens zonder papieren. Armoedebestrijding die op dit niveau verandering wil brengen, vereist dialoog met kwetsbare groepen, een wederzijdse competentieontwikkeling om samen meer toegankelijke diensten met duurzame effecten te kunnen uitbouwen³.

Maatschappelijke kwetsbaarheid en empowerment

Armoede ontstaat meestal uit een samenspel van factoren. De theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid integreert factoren op micro-, meso- en macroniveau en vertrekt vanuit een structurele visie. Mensen en bevolkingsgroepen in armoede worden actief gekwetst door de manier waarop onze maatschappij georganiseerd is. Ze genieten weinig van het positieve aanbod aan voorzieningen en worden in hun contacten met maatschappelijke instellingen zoals de school, de politie, het jeugdwerkzorgwerk of de arbeidsbemiddeling vooral geconfronteerd met controlerende, sanctionerende en discriminerende interventies, waardoor ze weinig of geen positieve sociale binding ontwikkelen.

Empowerment kan hierop een antwoord bieden omdat het acties op de verschillende niveaus vereist. Van Regenmortel definieert empowerment als:

“een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen greep krijgen op de eigen situatie en hun omgeving, en dit via het verwerven van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie”.

Bij haar vertaling naar armoedebestrijding, doet Van Regenmortel een toevoeging aan de definitie van Vranken met het appèl op krachten naast de toegankelijkheid van hulpbronnen. Volgens haar kan “de armoedekloof enkel worden overbrugd wanneer de samenleving ook een appèl doet op het psychologisch kapitaal van personen die in armoede leven en van hun omgeving. De samenleving maakt

³ Driessens, K. & Geldof, D. (2009), *Individu en/of structuur? Of wat wil het sociaal werk aanpakken?* In *Canon Sociaal Werk Vlaanderen*. www.canonsociaalwerk.eu/be/essays

daarbij de economische, sociale en culturele kapitaalvormen voor hen toegankelijk. Zo krijgt iedereen gelijke kansen op niet-kwetsende sociale en maatschappelijke interacties en op waardevolle bindingen met zichzelf, de anderen, de maatschappij en de toekomst⁴.

Hier ligt de link naar werken aan actief burgerschap. Het sociaal-cultureel werk kent een lange traditie van activeringmethodieken waarbij men het burgerschapspectief verbindt met problemen van sociale uitsluiting. De realisatie van sociale grondrechten, werken aan maatschappelijke emancipatie, participatie en integratie voor en met 'achtergestelde groepen' werden doelstellingen in dit discours.

Ondertussen werd activering verengd tot economische activering. Het dominante Europese discours werd dat van arbeidsmarktgerichte activering. Het verhogen van de arbeidsmarktparticipatie door het creëren van werkgelegenheid voor kansengroepen is momenteel hét speerpunt van het Belgische en Vlaamse beleid. Daar is nog ruimte om de werkzaamheidsgraad te verhogen. Tewerkstelling wordt daarbij gezien als een belangrijk instrument om de sociale integratie in de maatschappij te bevorderen, als een garantie tegen uitsluiting en armoede. Men werkt daarbij via intensieve trajectbegeleiding en opleidingstrajecten vooral aan het herstel van individuele tekorten van werklozen en mensen in armoede. Structurele uitsluitingmechanismen worden niet langer geproblematiseerd. Dit beleid is niet gericht op sociale verandering, maar op het inpassen van werklozen in de reguliere arbeidsmarkt. Dit beleid leidt niet altijd tot duurzame en kwaliteitsvolle arbeid, sluit ook uit, stigmatiseert en brengt andere vormen van activering in het gedrang⁵.

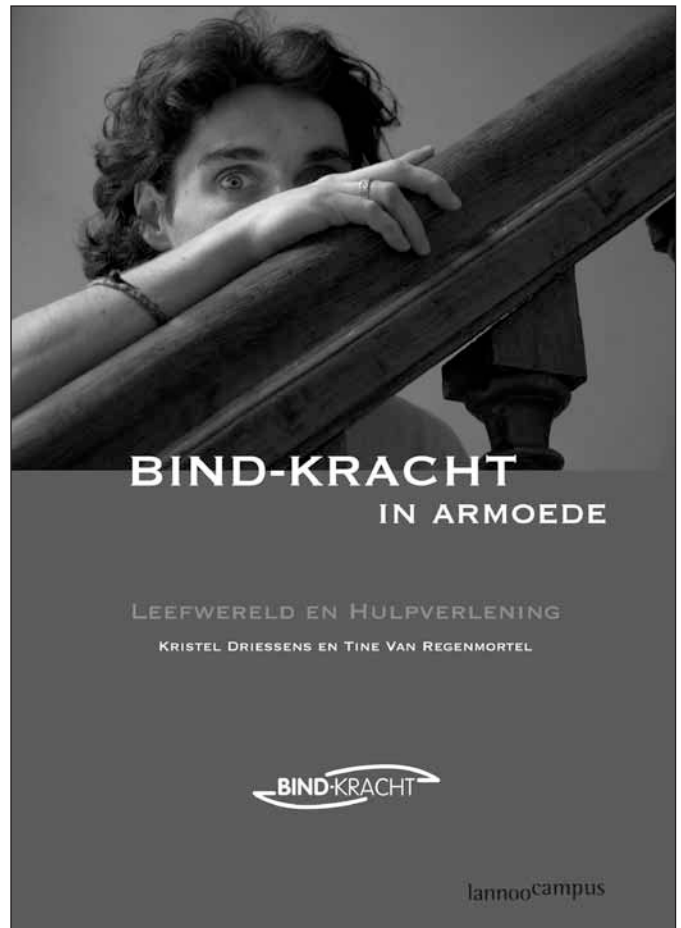
Daarom pleiten wij voor een bredere kijk op arbeid en voor activering tot democratisch burgerschap. Daarbij nodigt men mensen uit tot vrijwillig engagement en betrokkenheid bij activiteiten die ze zelf sociaal relevant vinden. Men biedt kansen tot sociaal contact, vrijwilligerswerk, tot het ontwikkelen van solidariteit en engagement op hun maat. Dat vraagt van professionals dat ze aansluiten bij de krachten en capaciteiten van mensen, dat ze hen stimuleren in het opnemen van eigen verantwoordelijkheid. Het vraagt ook een andere bestuursstijl, met dienstverlening die ruimte biedt aan de inzet van burgers, die informele zorg ondersteunt, en ruimte biedt aan activerende professionals⁶. Aangezien armoede uitsluiting op meerdere gebieden betekent, moet men ook op meerdere gebieden activeren. Naast economische activering is er nood aan sociale, culturele en politieke activering. Prioritaire aandacht voor de maatschappelijk kwetsbaren is nodig opdat zij op eigen ritme en eigen maat verantwoordelijkheid kunnen opnemen.

4 Van Regenmortel T. (2002), *Empowerment en Maatzorg*.

Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede, Leuven, Acco.

5 Mathijssen C. (2008), *Activeringspraktijken in de Sociale Economie: Een case-studie bijbuurt- en nabijheidsdiensten*. Proefschrift, Leuven, KULeuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen. Vandermeersch E. (2007), *Valkuilen, hefbomen en acties voor het zinvol en duurzaam activeren van mensen in armoede naar kwalitatieve tewerkstelling*. Vlaams Netwerk van Verenigingen waar armen het woord nemen, Brussel.

6 Steyaert J., Bodd J. & Linders L. (2005), *Actief Burgerschap. Het betere trek en duwwerk rondom publieke dienstverlening*, Fontys Hogescholen, Eindhoven.

Zo krijgen ze het gevoel dat ze meetellen, dat ook zij iets voor anderen betekenen en dat ze daarvoor gerespecteerd worden. Ook mensen in armoede willen en kunnen actieve burgers zijn. Dat zien is het vertrekpunt van een krachtgerichte kijk op armoede.

Kristel Driessens

Coördinator van Bind-Kracht, onderzoeker in het Departement Sociaal-Agogisch Werk van de Karel de Grote Hogeschool en professor in de Master Sociaal Werk van de Universiteit Antwerpen

MEER INFO

Meer informatie over de medewerkers en het project vindt u op www.bindkracht.be. Er worden ook regelmatig vormingen georganiseerd. Alle inschrijvingen gebeuren via de website of telefonisch via het nummer 03/613.19.64. Hieronder een klein overzicht van de eerstkomende activiteiten:

Krachtgericht werken in groepen vanuit de basisschakelmethode

Op 01/04, 02/04, 23/04, 07/05, 21/05 en 11/06/2010
Karel de Grote-Hogeschool, Antwerpen

Kwetsuren en krachten

Op 20/04, 04/05, 18/05 en 04/06/2010
Karel de Grote-Hogeschool, Antwerpen

ARMOEDE BIJ OUDEREN

meer dan een geldkwestie

*Luk de Vos, voorzitter vzw Sociumi en lid Raadgevend Comité Pensioensector,
gaat dieper in op het armoedebegrip, koppelt armoede en kwetsbaarheid bij ouderen
aan de levensloop en geeft een aantal suggesties
op vlak van armoedebestrijding aan.*

Een paar begrippen

Als we het willen hebben over de confrontatie van ouderen met armoede moeten we eerst het terrein afbaken. Laten we dus al geen discussie beginnen over de notie “ouderen” en maar aannemen dat we het hier hebben over de 65plussers. En hoe gaan we om met het armoedebegrip? We hebben nog al eens de neiging om het armoedebegrip of het armoederisico zonder meer te koppelen aan inkomen. Het voordeel hiervan is dat we dan vrij gemakkelijk kunnen kwantificeren en op nationaal en internationaal vlak vergelijkingen kunnen maken. Zo vertrekt men binnen de Europese Unie van de jaarlijkse SILC- enquête¹ om de armoederisicograad te berekenen: het percentage van de bevolking van wie het inkomen lager is dan de armoedrempel zijnde 60 % van het beschikbaar mediaan inkomen van de totale bevolking. De armoedrempel verschilt uiteraard naargelang de samenstelling van het gezin.² Deze omschrijving van de armoedrempel is voor kritiek vatbaar. Immers, waarom 60 % en geen 55 % of geen 65 %? En waarom houdt men geen rekening met vermogensbestanddelen zoals het kapitaal van de groepsverzekering en

het al dan niet hebben van een eigen huis?³

Daarom dat van bepaalde zijden met andere parameters gewerkt wordt. Het CSB van de Universiteit Antwerpen houdt het bij niet-monetaire indicatoren waarbij als arm beschouwd worden diegenen die zich minstens drie van een aantal basisbehoeften niet kunnen veroorloven. En de Katholieke Hogeschool Kempen rekende uit wat Belgen écht nodig hebben om een menswaardig inkomen te hebben. Daarbij werden budgetten berekend voor producten en diensten die mensen minimaal nodig hebben om een gezond en autonoom leven te leiden. Voor een alleenstaande zou er 976 euro nodig zijn en voor een koppel 1296 euro.

Sommigen willen het armoedeconcept voor ouderen zelfs nog heel wat ruimer stellen. Zo stelde professor Emily Grundy voor om te kiezen voor de notie van kwetsbare ouderen en hen te definiëren als “zij van wie de reservecapaciteiten beneden de drempel zakken die noodzakelijk is om succesvol het hoofd te bieden aan de uitdagingen waar ze op stuiten”⁴.

Het is evident dat ouder worden risico's van kwetsbaarheid met zich meebrengt voor alle sociale lagen

1 SILC (Statistics on Income en Living Conditions): bij ongeveer 6000 huishoudens in België wordt jaarlijks een zeer uitvoerige enquête uitgevoerd; dit gebeurt ook in de andere EU-landen.

2 Zo wordt per bijkomende volwassene van boven de 14 jaar 0,5 bijgeteld en voor elk kind tot 14 jaar 0,3. De meest recente armoedrempel die we kennen is deze van 2007 en bedraagt 899 euro per persoon. Voor een gezin met twee kinderen beneden de 15 jaar zal dan de basisarmoedrempel vermenigvuldigd worden met 2,1 (1 + 0,5 + 0,3 + 0,3) en 1.888 euro bedragen.

3 Het al dan niet hebben van een eigen huis zou op een of andere manier moeten toegerekend worden want de huur van een woning kan zwaar doorwegen in een gezinsbudget; ook bij internationale vergelijkingen is het meetellen van een eigen woning belangrijk gezien de grote verschillen tussen de EU-landen; anderzijds moet men oppassen met de vaststelling dat bijna 80 % van de ouderen een eigen woning heeft; het zijn juist de resterende 20 % die ook qua inkomen en spaarvermogen zeer slecht scoren.

4 Grundy E. Ageing and vulnerable elderly people: European perspectives. *Ageing & Society*, 2006;26: 105-134.

© Najib De Brackenier

van de bevolking, maar ze zijn duidelijk groter voor mensen die een levensparcours kennen dat gepaard gaat met bestaansonzekerheid. Zij hebben immers het vaakst zwakke reserves, moeten het hoofd bieden aan grotere moeilijkheden en genieten minder vaak van compenserende ondersteuning. Voor personen die in grote armoede hebben geleefd, zijn de reserves niet alleen zwakker maar zijn ze ook veel sneller uitgeput naargelang de uitdagingen waar men voor staat groter zijn.

Een paar facts en figures

De armoederisicograad van de Belgische bevolking bedraagt 15,2%. Arbeid is duidelijk bepalend voor het risico op armoede. Werkenden lopen slechts voor 4% een risico op armoede. Bij niet-werkenden zien we dat het risico op armoede bij werklozen oploopt tot 20,3%, bij zieken en invaliden tot 25,3% en bij anderen niet-werkenden tot 25,4%. Het armoederisico bij de ouderen situeert zich op 22 % waarbij Vlaanderen beter scoort dan Wallonië. Het risico wordt groter naargelang de leeftijd en het zijn voornamelijk de alleenstaande oudere vrouwen die heel slecht scoren voornamelijk met een armoederisico van 26 %.

Andere berekeningen zijn mogelijk. In het Brussels armoederapport 2008 vertrekt men van de vaststelling dat 7,5 % van de oudere Brusselaars een beroep moeten doen op sociale bijstand (IGO) om een ontoereikend pensioen te vervangen of aan te vullen en van de vaststelling dat 29 % van de Brusselaars van 65 jaar en ouder genieten van een verhoogde verzekeringstegemoetkoming voor genees-

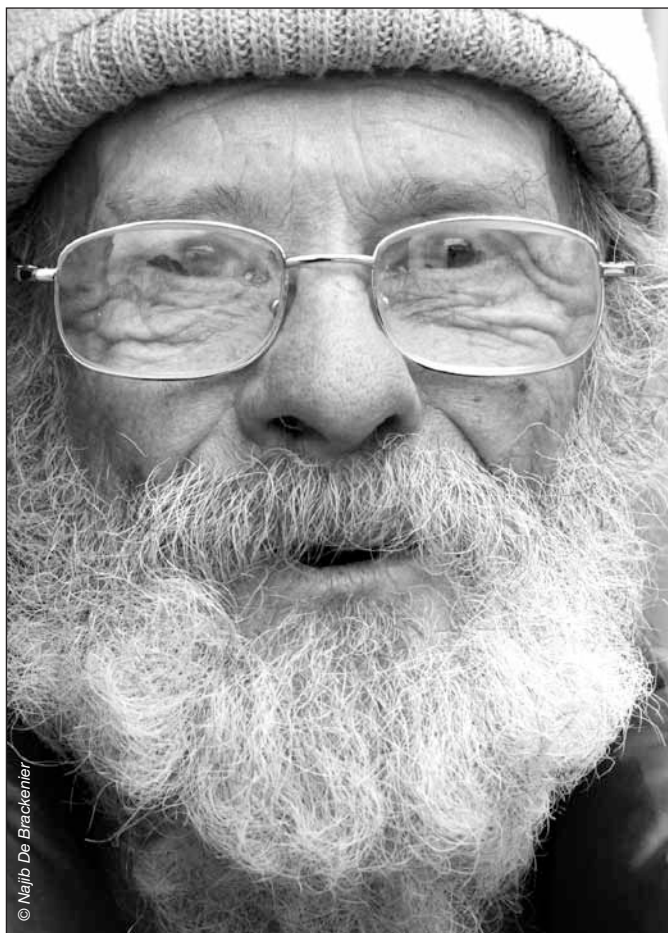
kundige zorgen (die gekoppeld is aan een laag inkomen) om te poneren dat het aandeel Brusselse ouderen die in armoede leven dan ook geschat kan worden tussen 7,5 % en 29 %. Vergeleken met het gemiddelde van de 27 EU-landen zit België bij de middenmoot maar in Nederland bv. ligt het armoederisico slechts op 10 % van de 65plussers.⁵

Meer dan een geldkwestie

Net als bij de algemene bevolking kan armoede bij ouderen niet beperkt worden tot financiële armoede. Een te laag inkomen is immers slechts één van de veelvoudige dimensies die armoede bij ouderen kan aannemen. Bovendien is armoede bij ouderen niet alleen verbonden met de huidige levensomstandigheden, maar eveneens met de ganse levensloop.

Armoede op oudere leeftijd is dus verbonden met verschillende factoren zoals opleidingsniveau, het feit al dan niet gewerkt te hebben en de beroeps carrière die zowel het niveau van het pensioen als de mogelijkheid tot sparen bepaalt, het feit al dan niet eigenaar te zijn van zijn woning, een al dan niet slechte gezondheid, de kwaliteit van de sociale steun die onvoldoende kan zijn als gevolg van een losser geworden familieband of omdat de kinderen zelf in moeilijkheden verkeren, een (slecht uitgebouwd) sociaal netwerk, een moeilijke toegang tot de hulp- en zorgdiensten, enz.

⁵ Het laag percentage in Nederland heeft alles te maken met het feit dat de WAO-uitkering (het basispensioen dat aan elke 65jarige wordt uitgekeerd) juist boven de Nederlandse armoededrempel ligt.

Een paar suggesties

Zonder exhaustief te zijn in de opsomming van voorstellen voor een adequate armoedebestrijding wil ik toch een aanzet geven door een begin van antwoord op twee vragen:

1/ Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mensen de oude dag bereiken met voldoende “reserves” op materieel vlak, inzake gezondheid, sociale ondersteuning en bekwaamheid?

Dé uitdaging is uiteraard ervoor te zorgen dat de jonge volwassenen een voldoende opleidingsniveau hebben voor de uitbouw van een volwaardige levensloopbaan. Generatiarmoede dient met alle middelen bestreden te worden. Inzake materiële reserves moet er bijzondere aandacht geschonken worden aan de toegang tot arbeidsmarkt voor de jonge generaties, aan het wegwerken van de inkomensgap tussen mannen en vrouwen, aan maatregelen die het verwerven van een woning vergemakkelijken, aan de verbetering van het aanbod van toegankelijke en kwaliteitsvolle woningen.

Op het vlak van gezondheid is het noodzakelijk om een beleid te ontwikkelen inzake promotie van gezond gedrag gedurende het hele leven (fysieke activiteiten, voeding, ...), en dit niet enkel door middel van campagnes die de verantwoordelijkheid voor dit gedrag bij het individu leggen, maar ook door een overheidsbeleid dat dit mogelijk maakt: inrichting van de openbare ruimte, aanbod van infrastructuur en omkadering van voor iedereen toegankelijke fysieke activiteiten, tussenkomsten in het voedingsaanbod, enz.

2/ Hoe kunnen we de ouderen ondersteunen om het hoofd te bieden aan armoede en kwetsbaarheid?

- Het ligt voor de hand dat in de eerste plaats moet gezorgd worden voor een inkomen boven de Europese armoededrempel; dit betekent een optrekken van het minimumpensioen en van de IGO (inkomensgarantie voor ouderen) en in het algemeen een structurele en automatische welvaartvastheid van de pensioenen;
- Op het vlak van de gezondheidszorg werden reeds grote inspanningen geleverd, die voortgezet en versterkt moeten worden, onder andere op vlak van revalidatie en geestelijke gezondheidszorg; een toegankelijke gezondheidszorg veronderstelt een betaalbare hospitalisatieverzekering en verhoging in de medische kosten door een versterking van de de zorgverzekering;
- Mantelzorgers spelen een aanzienlijke rol in de levenskwaliteit van de senioren. Ze moeten voldoende gewaardeerd en ondersteund worden;
- Alle ouderen, dus ook dezen met beperkte mogelijkheden moeten volwaardig kunnen participeren aan het maatschappelijk leven; ontspanningsmogelijkheden zoals op vakantie kunnen gaan, actieve vrijetijdsbesteding, recreatieve sport kunnen beoefenen, deelnemen aan culturele activiteiten naar keuze⁶, moeten ontwikkeld en ondersteund worden; hierbij moet de toegankelijkheid voor iedereen – ook voor mensen met beperkte inkomsten – centraal staan zonder dat het nodig is afzonderlijke projecten te ontwikkelen voor mensen in armoede.
- Ouderen zullen, enkel al door hun groeiend aantal, een steeds belangrijker rol spelen als consument maar ze moeten, zeker de meest kwetsbaren onder hen, een versterkte bescherming krijgen tegen het malafide aanbod van nepproducten;
- De voorbije 20 jaar heeft de samenleving allerlei communicatiemiddelen sterk ontwikkeld. Toch hebben niet alle burgers er toegang toe en vooral ouderen hebben het moeilijk om zich aan deze snelle veranderingen aan te passen; om zo goed mogelijk gebruik te kunnen maken van de bestaande sociale voorzieningen en diensten is het nodig dat er toegankelijke informatie beschikbaar is, de communicatie mogelijk is en dat individuele begeleiding beschikbaar is opdat men de complexiteit van de voorzieningen de baas kan;

In deze – beperkte - bijdrage heb ik geprobeerd uit te leggen dat armoede en kwetsbaarheid bij ouderen niet zomaar kunnen gezien worden als een plots opduikend probleem maar wel degelijk onlosmakelijk verbonden zijn met alle aspecten van de levensloop. En organisaties die actief burgerschap hoog in hun vaandel dragen hebben de plicht om van armoedebestrijding een prioritair actiepoint te maken.

Luk De Vos

Voorzitter vzw Sociumi

Lid Raadgevend Comité Pensioensector

⁶ Lees hierover “Klaar? Actie – Over ouderen en cultuurparticipatie”, uitgeverij Vanden Broele, 201.

SAMEN

doen we er iets aan

Burgers uit kansengroepen bereiken doe je het best aan de basis.

Op informele ontmoetingsmomenten zoals een buurtkeuken of de zondagse koffie bij Olivier,

spreek ik allerlei mensen aan. “Of zij een actieve, alleenstaande mama kennen”?

Al gauw krijg ik het verhaal van Corinna te horen,

een alleenstaande mama die zich engageert voor mensen die in armoede leven.

Kan je ons wat vertellen over jezelf – jouw achtergrond en studies?

Ik werd 44 jaar geleden geboren te Brugge met een erfelijke afwijking. Omdat de ziekte thuis verwaarloosd werd en omdat ik bovendien thuis op verschillende manieren mishandeld werd, verliet ik mijn thuis op 19-jarige leeftijd. Dit was voor mij de start van een nieuw begin. Dankzij een neuroloog en medicatie werd de ziekte onder controle gehouden. Ik kon opnieuw gaan studeren en behaalde een diploma in het maatschappelijk werk, en belandde zo als beroepskracht in het jeugdwerk. Maar jaren later, na de geboorte van mijn zoon M., sloeg het noodlot toe. Bij het instappen van de bus geraakte mijn rechterbeen klem tussen de deuren en liep ik zware fysieke en motorische letsels op. Dankzij een reeks ingrepen kan ik redelijk goed functioneren maar ik ben wel afhankelijk van gezinshulp, kinesitherapie en medische begeleiding. Ook de strijd om mijn zoon M. was een hele lijdensweg. Na acht jaar afwezigheid vroeg mijn ex-man het co-ouderschap aan voor M. die toen al 14 jaar was. Om de schoolkosten van mijn zoon beperkt te houden ging ik telkens mee als kookmama tijdens uitstappen en kampen. Op deze wijze kon hij toch deelnemen aan alle activiteiten. Ondertussen is M. 16 jaar, woont nu sinds kort bij zijn papa en komt om de veertien dagen gedurende een weekend op bezoek. Jammer genoeg kan ik niet langer groepen begeleiden tijdens schooluitstappen of mijn werk opnemen. Door het ongeval zijn al deze zaken uitputtend geworden. Ik leef momenteel van een ziekte-uitkering en een extra premie van de zorgkas omwille van mijn handicap. Door alle extra kosten veroorzaakt door het ongeval en mijn ziekte is het alle maanden opletten om rond te komen. Vandaar dat ik een procedureslag heb gestart via de rechtbank om van het Vlaams Fonds een tegemoetkoming

te krijgen. Heden spreek ik voor groepen voornamelijk over armoede en maak ik mensen wegwijs in hun rechten.

Zou je jezelf dan omschrijven als een ervaringsdeskundige?

Ik ben eigenlijk zelf naar allerlei organisaties gestapt met de vraag: “kunnen jullie iets doen met mijn ervaring”? Veel mensen bellen mij ook op. Voornamelijk mensen die in armoede leven. Ik heb een zeer goede kennis van de sociale kaart en volg alles op de voet wat betreft sociale wetgeving. Op deze wijze kan ik veel mensen doorverwijzen of gewoon wijzen op hun rechten. Soms ga ik mee naar allerlei instanties, niet iedereen is assertief genoeg om op te eisen waar hij/zij recht op heeft.

Hoe komt het dat deze mensen bij jou belanden?

Ik weet het eigenlijk niet goed. Ik denk via de vakbond. Veel mensen kennen mij daar. Het is belangrijk om mensen te kennen uit het middenveld of de politieke wereld. Zij zijn het die echt de macht hebben om dingen te veranderen. Wat wij als gewone mens kunnen doen is hun wijzen op allerlei zaken die verkeerd lopen in onze samenleving. Wist je dat er driehonderd gezinnen zijn in Gent die zonder water leven? Mensen uit de politiek beseffen niet hoe groot de armoede is. Ze hebben geen voeling met die leefwereld. Als ik iemand uit de politieke wereld tegenkom dan vertel ik zulke verhalen. Op deze wijze worden ze geïnformeerd en kunnen ze eventueel verandering teweegbrengen.

Neem je ook engagement op, vrijwilligerswerk, in georganiseerd verband?

Ja, Holebi Events heeft een nieuw bestuur. Ze hebben mij gevraagd om bestuurslid te worden, weliswaar zonder dat ik zelf een holebi ben. Ik heb dan ook de taak aan-

vaard om een nieuw bestuur samen te stellen waarvan Dhr Jesse De wilde¹ de nieuwe voorzitter is. Ik werd gevraagd omwille van mijn ervaring in het organiseren van jeugdactiviteiten of het begeleiden bijvoorbeeld bij coming-out van holebi-jongeren. Het kan ook zijn dat iemand uit het bestuur eens meegaat om advies te geven. Het is een belangrijke taak. Er zijn immers een groot aantal zelfmoorden bij holebi-jongeren, omdat ze moeilijk erkenning vinden of in sommige gevallen het huis worden uitgezet. Holebi Events is dus achter de schermen aan het zoeken op welke manier er in Gent een opvanghuis kan komen voor die jongeren. Het hoeven daarom geen holebi-jongeren te zijn hoor. Holebi Events wil nu eerder een breder publiek bereiken.

Daarnaast ben ik ook politiek actief. Ik ben daar eigenlijk een beetje ingerold door kennis te maken met een aantal vakbondleiders. Zo kan ik meer en beter in contact komen met een heleboel negatieve sociale situaties. Nu, ik heb weinig energie en kan fysiek niet echt ondersteunen maar ik weet veel. Vandaar dat veel mensen mij opbellen voor informatie. Ik ga dan een heleboel zaken uitpluizen naargelang de vraag. Of ik surf eens naar de *rechtenverkenner*². Ik ben iemand: "Ik zie, ik onthoud en ik durf zeggen", vandaar dat het zo belangrijk is om ook politiek actief te zijn. Al beperk ik mij tot zoveel mogelijk mensen uit de politiek te leren kennen om hun te duiden op sociale situaties.

Ook voor de 'leefbaarheid' engageer ik mij via deze weg. Zo willen we de Vrijdagmarkt in Gent leefbaar houden, zodat het geen tweede Veldstraat wordt. We zijn ook actief geweest voor het behoud van een parkje hier in Gent. We zijn erin geslaagd om elke zaterdag een 'boerenmarkt'³ te organiseren. Nieuw is 'Maandag melkdag'⁴. De mensen kunnen er voor een eerlijke prijs rechtstreeks melk kopen van de boeren. Momenteel zijn we bezig met 'wat we kunnen doen voor het personeel van de GB Groene vallei'. Nu – het hangt ervan af wat ik allemaal kan doen voor die acties. Soms maak ik enkel het verslag op van de vergaderingen, soms kan ik andere taken doen.

Doen de mensen dan beroep op jouw deskundigheid?

Ja, dat is het. Al overkomt mij dit meestal niet in georganiseerd verband. Soms gebeurt het dus wel via de vakbond maar het merendeel doet beroep op mijn deskundigheid door mij rechtstreeks te contacteren. Al dan niet doorverwezen door de vakbond.

Een derde vereniging waar ik actief ben is de feitelijke vereniging 'Solida'. Die heb ik samen met Leon Vercruyssen⁵ vijf maand geleden opgericht. De vakbond ondersteunt ons door het ter beschikking stellen van lokalen, koffie voorzien tijdens vergaderingen en activiteiten of het drukken van de folders. Elke eerste donderdag van de maand organiseert Solida infoavonden of ontmoetingsavonden voor mensen met een laag inkomen. We vragen geen lidgeld of entreegeld.

Een project waar we momenteel willen mee starten is het opleiden van vrijwilligers om mensen te begeleiden voor bijvoorbeeld een voedselpakket op te halen of mee te gaan naar het OCMW. De drempels om informatie of diensten te vinden zijn immers te hoog.

In de nabije toekomst willen we op die donderdagavonden ook allerlei ludieke voordrachten geven over bijvoorbeeld 'goedkoop feesten', 'goedkope vakanties'. Tijdens de voordrachten mogen bezoekers sowieso vragen stellen – deze vragen zijn zeer uiteenlopend. Welke informatie bestaat er over studiebeurzen, hoeveel mag een schooljaar per kind kosten, goedkoop eten, werken als je gehandicapt bent, enzovoort. In juli organiseren we een picknick in het Baudelooipark en voor augustus zijn we nog aan het brainstormen voor een activiteit die toegankelijk is voor het hele gezin. Er komen mensen uit de universiteit Gent luisteren die bezig zijn rond armoede, mensen uit het middenveld of gewoon buurtbewoners. Misschien dat we ooit uitgroeien tot een vzw. Simpel is het niet om erkend te worden als vormingsinstelling, dus voorlopig houden we het zoals het is.

Wat is jouw drijfveer om zoveel engagement op te nemen?

Dat kan ik heel kort houden, ik weet wat lijden is in bijna al zijn vormen. De wegen van het leven zijn soms ondoordringbaar maar af en toe kan je het verschil maken door in actie te schieten. Waarom zou ik mijn bovenbuur niet helpen door hem te informeren? Of een boek cadeau te doen?

Wat is voor jou het belang van Actief Burgerschap in onze samenleving?

Corinna geeft hier een ellenlange opsomming van de grote en kleine problematiek in onze samenleving. "Actief Burgerschap kan je heel ruim bekijken en heel verschillend invullen, al is het maar eens opbellen om te vragen hoe het gaat". Actief zijn is voor mij veel meer dan bv. een tuin ompfitten voor iemand. Het kan dat zijn maar op dagelijkse basis positief omgaan met je buurt of buur is even belangrijk. Bram Vermeulen schreef ooit "Als ik niet kijk heb ik het niet gezien, en heb ik het niet gezien dan kunnen ze mij niks maken". Gelukkig zijn er ook veel mensen die wel kijken en het verschil maken – dat is Actief Burgerschap.

Interview Michèle Weiss

Stagiair/vrijwilliger Sociumi vzw

Meer info via corinna.g@hotmail.com

¹ http://nl.netlog.com/Holebi_Event/guestbook

² De rechtenverkenner geeft u een online overzicht van sociale rechten: premies en andere voordelen op het vlak van onderwijs, arbeid, wonen, welzijn,...www.rechtenverkenner.be

³ 9040 Sint-Amandsberg in de Halvemaanstraat 'rechtstreeks kopen van boeren'.

⁴ Gent – Vrijdagmarkt.

⁵ Sociaal assistent, actief in de arbeiders- en milieubeweging én dichter.

WERK VOOR KANSENGROEPEN?

Competentie, een nieuw modewoord?

Beschikken over competent personeel is voor bedrijven en overheden sedert jaren een absolute noodzaak. De snelle technologische veranderingen, de opeenvolgende wisseling in de voorkeur van de consument voor producten en diensten samen met de up en downs in de economie maken dat elk bedrijf of onderneming vandaag wel maximaal het vermogen van de medewerkers moet aanspreken om de uitdagingen en veranderingen waarvoor de leiding staat, bevredigend aan te pakken. Vaak is het niet voldoende om zich als organisatie aan een neerwaartse spiraal te onttrekken, maar moet ze zich telkens opnieuw onderscheiden van al wie niet mee kan en moet vechten om te overleven. De basis om adequaat mee te kunnen ligt niet zozeer in ruime financiële mogelijkheden – hoewel dat helpt - dan wel in de basisvaardigheden van de eigen mensen om de toekomst van de organisatie veilig te stellen. Hun ruimte van inzicht, hun specifieke kennis, vaardigheden en durf voor nieuw handelen, hun vrijheid om zich te richten op de toekomst vormen de kerncompetenties om systematisch te werken aan de eigen missie en het organisatiedoel. Het uitstralen van die competentiekracht werkt als een magneet om beter te presteren.

Competentiemanagement heeft dus alles te maken met het herstellen van en het beroep doen op de veelzijdigheid aan mogelijkheden en eigenschappen in elk mens. Die zijn observeerbaar en meetbaar, niet alleen op het vlak van algemene kennis of de specifieke beroepskennis; ze zijn evenzeer zichtbaar in de motivatie, waarden en normen die heel subjectief elke persoon eigen zijn. Ze zijn aangeleerd of voor een stuk als talent aanwezig. Sommige kwalificaties zijn op de arbeidsmarkt onmisbaar voor het uitoefenen van een beroep of functie. Ze hoeven niet altijd op schoolse wijze te zijn aangeleerd, maar kunnen evengoed zonder diploma's elders in de praktijk zijn verworven. Kennis van die competenties, van het persoonlijke cluster aan kennis, vaardigheden en attitudes, laat toe te werken aan de persoonlijke ontwikkeling, die te plannen, te volgen en verder te sturen. In de praktijk beoogt competentie-management de handelingsbekwaamheid van iemand te versterken (empowerment) en daardoor diens inpasbaarheid voor de verschillende kansen op en mogelijkheden van betaald werk op de arbeidsmarkt te verhogen (*employability*).

De competentiekracht van de medewerkers versterken het profiel, de energie en de reputatie van de organisatie, zoals dat vermogen evenzeer de persoonlijke identiteit van de medewerkers verstevigt. Dat organiseren

en permanent op peil houden vraagt een systematisch volgehouden inspanning van het management. Het is bekend dat management, operationeel leiden en sturen, minder een wetenschap is dan wel een kunst. 99 % van alle managementwetenschap bestaat uit het optekenen van de brede, beste praktijk om zo te zorgen voor het beste resultaat met de minste ongewenste effecten. De grootste bijdrage voor managementkennis en dito vaardigheden komt ongetwijfeld van de psychologie en van de betere observatie van menselijk gedrag om met meer zelfvertrouwen, kennis en kunde aan de slag te gaan. In elke organisatie, bedrijf of onderneming moet het management immers op de verschillende terreinen vooruitziend reageren. Oordeelkundig beheer van de financiën, mobilisatie en beleid van personeel, strategie voor producten en afzet, organisatie van werkprocessen, kennis van klanten, overheden, banken en alle mogelijke belanghebbenden blijven bronnen van onze zekerheid en vergen voortdurende opvolging, inschatting en bijsturing.

Iedereen kans op werk?

Wat geldt op het niveau van bedrijven en organisaties, geldt evenzeer voor onze samenleving die de mededinging ervaart vanuit de hele geglobaliseerde wereld. We moeten kunnen beroep doen op het totale menselijke en intellectuele kapitaal van de bevolking. Daarenboven kan Vlaanderen het zich om ethische en algemeen humane redenen absoluut niet veroorloven dat grote groepen uitgesloten blijven, en evenmin dat hun inzet en persoonlijke competenties niet zouden worden ontwikkeld en benut. Iedereen bezit voor de samenleving een meerwaarde, zeker als men het beste uit mensen haalt. Dat geldt zowel voor hun persoonlijke voldoening en zin in het leven, als dat hun deelname productieve waarde oplevert in het arbeidsproces. Het komt er dus metterdaad op aan om wie nu nog onvoldoende participeert aan het arbeidsproces maximaal te integreren en diens of haar talenten en mogelijkheden te erkennen, te ontwikkelen en in te zetten voor duurzaam werk.

Tal van mensen in de beroepsleeftijd zijn echter niet of niet meer in staat om zichzelf te waarderen voor de arbeidsmarkt, om de eigen vaardigheden en eigenschappen in te schatten of ze ontberen de moed of wil om die te ontwikkelen. De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling (VDAB) heeft deze groepen ondergebracht in vier kansengroepen die mits extra ondersteuning hun kansen op een job reëel vergroten, terwijl ze nu moeilijk aan het werk

geraken. Het bijgaande kaartje (gegevens VDAB ontcijfert nr. 7, oktober 2007) geeft een overzicht van de heterogene samenstelling van deze kansengroepen, nl. kort en laaggeschoolden, 50-plussers, personen van allochtone afkomst en werkzoekenden met een arbeidshandicap. Tevens gaat het om personen die omwille van individuele factoren (familiale, medische problemen, beperkte verstandelijke vermogens, verslaving, enz.) en/of hun maatschappelijke situatie (laaggeschoold, allochtoon, niet erkende diploma's, enz.) niet aan de bak komen op de reguliere arbeidsmarkt. Niemand draagt graag het etiket van te behoren tot een van deze categorieën. Hoe individueel ook verschillend van achtergrond, problematiek en levensverhaal, deze mensen kennen niettemin dezelfde moeilijkheid om een baan te vinden en te behouden. Om tal van redenen blijven ze daarvan verstoken. Bovendien is arbeid het krachtigste instrument om mensen te integreren in de samenleving. Om hen te helpen de zelfsturende manager te worden van hun loopbaan, moeten zij hun ontwikkelingsbehoeften kunnen formuleren en hun talenten, gaven en capaciteiten ontwikkelen.

De kloof overbruggen

Kennis en inzicht in de eigen competenties kunnen doorsijpelen via heel wat wegen. Voor kansengroepen is daarbij allereerst een sterk ondersteunende vorm van tewerkstelling absoluut nodig om kansengelijkheid te realiseren. Op vijf manieren tracht daarom de VDAB de werkzoekenden uit de kansengroepen te helpen bij hun zoektocht naar een baan. Ten eerste creëerde de VDAB een speciale cv-databank voor kansengroepen. Elke werkzoekende uit deze categorieën kan zijn of haar cv in een databank plaatsen die uitsluitend gegevens bevat van werkzoekenden uit de kansengroepen. Werkgevers die aangeven dat ze geïnteresseerd zijn, krijgen toegang tot deze databank. Bovendien staat dit cv ook nog in de gewone databank. Ten tweede werkt VDAB samen met internetsites voor kansengroepen. Werkgevers kunnen hun vacatures niet alleen op vdab.be plaatsen, maar tegelijk ook op voor hen voorbehouden websites. Zo verruimen zij hun wervingsmogelijkheden.

De VDAB biedt ten derde begeleiding aan op maat. Een werkzoekende kan extra ondersteuning krijgen door het volgen van een trajectbegeleiding. Samen met de trajectbegeleider wordt onder meer de aanpak bij de zoektocht naar werk doorgepraat. Daarbij worden vacatures besproken die op de website www.jobkanaal.be staan, speciaal bedoeld voor kansengroepen. Ten vierde voorziet de VDAB in jobcoaching. Wie 50-plusser is, van allochtone afkomst of een handicap heeft en solliciteert, komt ervoor in aanmerking. De jobcoach ondersteunt bij het solliciteren en begeleidt ook op werkplek als een baan werd gevonden. Zo helpt hij bijvoorbeeld om vlot contact te leggen met de nieuwe collega's en chefs. Tot slot geeft VDAB ook tal van praktijkgerichte opleidingen. Deze opleidingen zijn gratis voor werkzoekenden en laten toe praktijkgerichte ervaring op te doen. Een IBO of Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming bestaat immers uit een training op de werkvloer. De opgeleide ontvangt een normaal loon en - op voorwaarde dat de training met succes is afgewerkt - krijgt hij of zij een contract van onbepaalde duur in dat bedrijf.

Als bedrijf zelf aan de slag

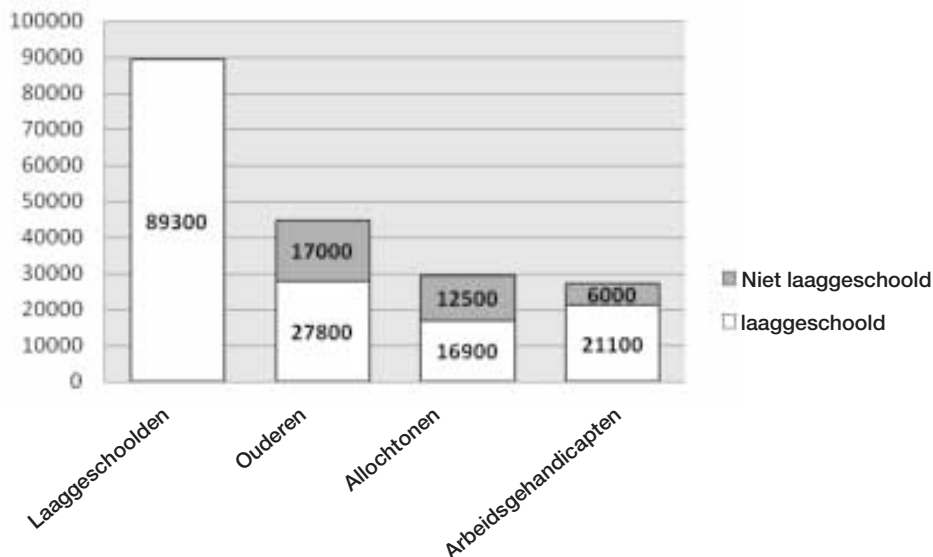
Om werkzoekenden uit de kansengroepen extra kansen op succes te bieden, ontwikkelden Inge Laperre en Mieke Audenaert een tienstappenplan om bedrijven te helpen om zelf het proces te organiseren en zo in hun midden zelf meer competente medewerkers uit kansengroepen te vormen. De beide auteurs zijn goed geplaatst om met hun boek "*Competentiemanagement met kansengroepen*" ideeën, werkwijzen en tips te geven vanuit hun functie als verantwoordelijke voor opleiding en als procesbegeleider voor de sector sociale werkplaatsen bij het Samenwerkingsverband Sociale Tewerkstelling in Gent. Concreet gaat het erom dat elke medewerker in een aantal competenties wordt opgevolgd, zowel op het vlak van attitudes, als technische kennis en kunde. De achterliggende visie in de aanpak streeft ernaar de drievoudige vervreemding op te heffen die werkzoekenden in kansengroepen zo sterk ervaren bij hun zoektocht naar betaald werk. Enerzijds is er het persoonlijke gevoel van machteloosheid omdat men zich ter dege bewust is van de eigen zwakke positie en van het feit dat men vanuit een tekort aan competenties moeilijk invloed kan uitoefenen. Anderzijds overheerst bij velen ook een gevoel van zinloosheid, te verwoorden als: "*Welk nut heb ik nog voor de samenleving als ik nergens nog mijn bijdrage kan leveren?*" Ten slotte weegt ook sterk het gevoel door van zich uitgesloten te weten en sociaal geïsoleerd als men geen deel uitmaakt van het gewone arbeidscircuit. Immers, als men nergens nog bij behoort en zich niet kan identificeren met een werkorganisatie, dan verdwijnen onvermijdelijk gevoelens van loyaliteit en engagement, belangrijke elementen van persoonlijk welzijn.

Het boek geeft de structuur om aan competentie-management te doen. Ook in de werksituatie is men mens, zeker tegenover wie in het leven minder kansen heeft gekregen en die nieuw zelfvertrouwen moet opbouwen om kunnen deel te nemen en te functioneren. Hoe creëer je dan een optimale werkomgeving? Hoe wordt er gekeken naar de medewerkers? Hoe ze bij de werking betrekken en met hen communiceren? Hoeveel autonomie hebben ze? Die visie is uiteraard optimistisch maar evenzeer integraal. De werkgever moet overtuigd zijn dat medewerkers uit de kansengroepen tal van mogelijkheden in hun mars hebben en dat het meer dan de moeite loont daaraan kansen te geven via degelijke ondersteuning en een systematische, professionele aanpak. Basisattitudes daarvoor zijn het fundamenteel respect voor de persoon, een degelijk personeelsbeleid met klare afspraken, inspraak en het scheppen van een open leerklimaat. Door persoonlijke opleidingsplannen en coaching, uitvoering, evaluatie en permanent verbeteren raakt de cirkel rond en wordt - door zelfinzicht - de persoon steeds meer eigenaar of beter de manager van het eigen leerproces.

De hoofdbrok van het boek (vanaf hoofdstuk 5) legt de tien stappen uit die tijdens de voorbereiding op organisatieniveau, tijdens de implementatie en de eindfase van de evaluatie moeten worden doorlopen. Daarbij horen de talrijke tips en opdrachten om elke stap te doen slagen, het aangeven van te verwachten problemen en hoe die best te voorkomen of kunnen worden aangepakt. In

KANSENGROEPEN IN VLAANDEREN

Aantal niet werkenden werkzoekenden per kansengroep met aandeel laaggeschoolden 2007 (VDAB Arvastat)

Laaggeschoolden, arbeidsgehandicapten, allochtonen en vijftigplussers hebben het doorgaans moeilijker dan andere werkzoekenden om een gepaste job te vinden. Zij worden daarom ingedeeld bij de 'kansengroepen' en krijgen extra aandacht binnen het Vlaamse arbeidsmarktbeleid. In oktober 2007 behoren 121.900 Vlaamse werkzoekenden tot een of zelfs meerdere kansengroepen, dat is 70% van het totaal

- De kort en laaggeschoolden:** Zij vormen de grootste groep. Het betreft al wie niet met succes het secundair onderwijs heeft afgerond. In oktober 2007 ging het om 89.300 mensen waarvan 70 % nog tot een bijkomende kansengroep behoort, nl. 27.800 ouderen, 16.900 allochtonen en 21.100 arbeidsgehandicapten. 23.500 laaggeschoolden zijn dus enkel laaggeschoold. Hun aantal zou elk jaar toenemen.
- 50-plussers:** In het totaal bedroeg hun aantal 44.800 werkzoekenden waarvan 27.800 laag en 17.000 niet laaggeschoold.
- Personen met een arbeidshandicap:** De kansengroep werkzoekenden met een arbeidshandicap telt drie categorieën: werkzoekenden met een erkenning als arbeidsgehandicapte bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, werkzoekenden uit het Buitengewoon Secundair Onderwijs (BUSO)

of het Buitengewoon Lager Onderwijs (BLO) en werkzoekenden met een beperkte of zeer beperkte geschiktheid. Samen gaat het om 27.100 personen, 16% van alle werkzoekenden. De werkzoekenden uit het BLO of BUSO behoren per definitie tot de laaggeschoolden, maar ook in de andere twee categorieën heeft meer dan driekwart geen diploma van het secundair onderwijs. Bijgevolg komt de meerderheid van deze arbeidsgehandicapten ook terug bij de laaggeschoolde kansengroep.

- Personen van allochtone afkomst:** Allochtone werkzoekenden worden door de VDAB officieel gedefinieerd als werkzoekenden die een huidige óf vorige nationaliteit hebben van buiten de Europese Economische Ruimte. Nieuwe Belgen met een vorige nationaliteit uit een niet EU-land kunnen op die manier toch ook als "allochtoon" gedetecteerd worden. Een minpunt is dat allochtonen van de derde generatie, die door geboorte de Belgische nationaliteit hebben verworven, niet kunnen worden opgespoord. Hierdoor wordt het werkelijke aantal allochtone werkzoekenden onderschat. Voorlopig gaat het om een lichte onderschatting, gezien het deel van de derde generatie dat niet via de historische van de nationaliteiten kan gevat worden vooralsnog beperkt blijft. Maar hun aantal is wel stijgend. In oktober 2007 telde men 29.300 allochtone werkzoekenden waarvan 60% zonder diploma van secundair onderwijs.

die zin is *Competentiemanagement met kansengroepen*¹ eveneens een doeboek, omdat de benodigde formulieren, rapportmodellen maar evenzeer competentiecriteria (de competentiedatabank HeRMAN met criteria voor het meten van algemene kennis, sociale, persoonlijke en technische competenties) zijn opgenomen op de bijbehorende cd-rom. Uiteraard is het boek bedoeld voor werkgevers, maar het is evenzeer een bruikbare handleiding voor al wie in het sociaal-cultureel werk werkt met vrijwilligers en een valabel instrument zoekt om een traject uit te zetten om

de werking te optimaliseren. Een belangrijke voorwaarde op succes voor al wie ermee aan de slag wil gaan, is de eigen bekwaamheid van coaching verder te ontwikkelen. Inzicht immers in de eigen stijl en flexibel kunnen leiding geven, rekening houdend met de taakomstandigheden, het niveau en de motivatie van de medewerker, zijn onmisbaar. Dat lijkt me echter minder een vaardigheid die uit een boek valt te leren, maar eerder in de praktijk, door het volgen van een workshop en bijsturing in een intervisiewerkgroep zich ontwikkelt.

¹ Inge Laperre & Mieke Audenaert, *Competentiemanagement met kansengroepen*, Garant Uitgevers nv, 2007, 182 blz. met bijbehorende Cd-rom, 27 euro.

DE RIJKDOM VAN ARMEN

De opleiding en tewerkstelling als ervaringsdeskundige

Patricia volgt momenteel de opleiding tot ervaringsdeskundige in de armoede

en sociale uitsluiting, georganiseerd door De Link vzw.

Hieronder vertelt ze haar levensverhaal.

Mijn naam is Patricia en ik ben 46 jaar. Ik woon in Antwerpen-centrum met mijn 2 katten. Ik heb sinds 2,5 jaar een partner. Ze woont in Gent en wij zien elkaar momenteel vooral in het weekend en in de vakanties.

Ik ben opgegroeid in een kindertehuis. De aandacht van de opvoedsters minderde naarmate ik ouder werd. Aandacht was er voor de kleintjes die zich nog niet alleen konden wassen en kleden. Ik kende mijn familie niet. En omdat ik een stil meisje was, viel ik niet op in de leefgroep. Ik heb me dikwijls eenzaam en ongeliefd gevoeld. Op mijn 18 jaar heb ik mijn moeder en mijn stiefvader leren kennen. Mijn stiefvader vaarde als officier mee op de lange omvaart; mijn ouders zaten maandenlang op zee. De warmte en aandacht die ik miste in het tehuis, vond ik hier ook niet. Mijn broer en zus waren niet geplaagd geweest en waren erg vrijgevochten. Zij gingen, als jonge tieners, dagelijks uit tot laat in de nacht en gebruikten openlijk drugs. Om me geaccepteerd te voelen ging ik mee uit en begon ik ook drugs te gebruiken. Ik kende niemand anders buiten mijn familie. Eindelijk voelde ik me niet meer alleen.

Op mijn 25 jaar ben ik clean geworden via een afkickprogramma. Ik wilde aansluiting vinden bij de gewone maatschappij en niet meer een buitenbeentje zijn waar iedereen raar naar keek. Ik wilde gewoon zijn, met een goede job, gewone vrienden en een gewoon lief. Omdat ik thuis en in het kindertehuis niet heb mogen studeren, heb ik avondschool gevolgd om een graduaat te behalen. Ik was het beu om laagbetaalde jobs uit te voeren die me niet interesseerden. Die boden mij bovendien ook geen werkzekerheid. Mijn diploma bleek echter geen garantie te zijn op een goede job. Kansen op beter betaalde en interessante jobs zijn gering als je tien jaar “werkloos” bent geweest. Werkgevers bekijken je CV en stellen vragen bij je school- en levensloop. Ook potentiële vrienden en levenspartner willen liever niemand met een bewogen levenswandel. Ik heb me altijd geschaamd voor mijn verleden en ik voelde me minderwaardig, afgewezen.

Armoede is geen geld hebben. Kansarmoede betekent “arm-zijn aan het hebben van kansen”. Sociale uitsluiting betekent voor mij: geen kans krijgen om bij de door-

snee maatschappij te horen. Hoe hard ik ook probeerde, het lukte me niet. Ik werd als het ware steeds naar beneden getrokken of geduwd door mijn verleden. Dat maakte me woedend en ik voelde me minderwaardig en dom.

Ik werk sinds 2003 als (niet opgeleide) ervaringsdeskundige in de armoede (EKA). Mijn job bestaat uit het ondersteunen van gezinnen tijdens moeilijke fases in hun leven. Concreet betekent dit een luisterend oor bieden en doorverwijzen naar gepaste hulpverlening. Dit doe ik in een tandemwerking. Samen met een opgeleide hulpverlener doe ik huisbezoeken. Mijn werkgever stimuleert zijn EKA's tot het volgen van een opleiding bij De Link.

Op mijn huidig werk werd ik voor het eerst opnieuw geconfronteerd met mijn verleden. De pijn, de woede, de onmacht, de schaamte om wie ik was: het kwam allemaal terug. Ik kon de gezinnen met wie ik werkte zelf kiezen. Diegenen die me echter teveel aan mijn eigen situatie deden denken, liet ik over aan mijn collega's. Uiteindelijk besepte ik dat ik niet heel mijn leven kon weglomen van mijn verleden en heb ik in 2006 voor De Link gekozen. Ik zit nu in het 3de jaar van de opleiding “Ervaringsdeskundige in de Kansarmoede en sociale uitsluiting”. Het doel van de opleiding is onze ervaring als methodiek te gebruiken, de job gebeurt meestal in een tandemwerking.

Bij De Link werd ik zonder pardon terug geworpen in de leefwereld die ik zo hard achter mij heb proberen te laten. Ik schaamde me over mijn afkomst en verleden. In De Link heb ik mijn verleden moeten leren accepteren, waardoor ik me er minder voor schaamde. Hoewel het niet de opzet van de opleiding is, ervaar ik deze als een lange therapie. We krijgen vakken als psychologie, sociologie, communicatie en methodische vaardigheden, waarbij de theorie wordt teruggekoppeld aan ons eigen levensverhaal. Steeds weer worden we geconfronteerd met onszelf: hoe zie ik mezelf en de anderen? Hierdoor ervaar ik de opleiding als erg praktijkgericht: inzichten verwerven, het oefenen van vaardigheden, communicatietechnieken... De armoede-ervaring wordt verwerkt en via de opleiding krijgen we handvaten aangereikt om deze te vertalen naar onze tandemwerker, meestal een hulpverlener uit de middenklasse.

Momenteel loop ik stage bij een vereniging waar armen het woord nemen. Ik werk met een individuele- en gezinsbegeleidster in een tandemwerking. Het is leerrijk om de kennis en vaardigheden die we op school hebben gezien, om te zetten in de praktijk. Ik sta stil bij wie ik ben en hoe ik mezelf en de anderen ervaar. Het is niet gemakkelijk om samen te werken met mensen uit de middenklasse omdat ze mij niet altijd begrijpen. Ik heb het gevoel dat de hulpverlening aan armen beheerst wordt door de middenklasse. Zij maakt de wetten en richt de voorzieningen op. Het is de middenklasse die de analyses van de problemen maakt, hulpverleningsmethodieken ontwikkelt, de hulpverlening uitvoert en ze evalueert. Ik heb de indruk dat de beleving (de pijn om het verleden) van de arme vaak vergeten wordt, geminimaliseerd en zelfs nauwelijks beluisterd wordt. Moest de hulpverlening daar wel oor naar hebben, dan zouden we ons beter in ons vel voelen. We hoeven ons niet te schamen om wie we zijn en om ons verleden, en het zou helpen om ons zelfvertrouwen te laten groeien.

Patricia
Ervaringsdeskundige in armoede
Toon Walschap
vzw De Link

© Najib De Brackerier

DE LINK VZW

Patricia is - zoals ze zegt in haar getuigenis - een cursist van de opleiding tot ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting, georganiseerd door vzw De Link. De Link is opgericht in 1999 als organisatie die staat voor de systematische opleiding van ervaringsdeskundigen en hun structurele inschakeling, tewerkstelling in alle sectoren van de samenleving. Daarmee wil De Link een antwoord bieden op de missing link die er is tussen armen enerzijds en de aanpak van armoede anderzijds. Zij wil de samenleving ook aansporen om op deze manier duidelijker te erkennen dat armoede een structureel probleem is en resoluut te kiezen voor structurele oplossingen.

De Link gaat uit van de kracht van de armen. Opgeleide ervaringsdeskundigen zijn mensen die de ervaring van armoede en maatschappelijke uitsluiting op alle mogelijke levensdomeinen hebben meegemaakt, deze hebben verwerkt en verruimd door een vierjarige deeltijdse opleiding, zodat deze ervaring verder is kunnen ontwikkelen tot een deskundigheid die de samenleving nodig heeft bij haar strijd tegen armoede. Dit betekent dat het ideeëngoed van De Link een grote verwantschap vertoont met het empowerment-denken, een gedachtenstroming die wereldwijd aan kracht wint.

De opgeleide ervaringsdeskundige wordt via zijn tewerkstelling een actieve partner in de armoedebestrijding. Via zijn inzet wordt de dienst- en hulpverlening (binnen OCMW, CAW, Kind en Gezin, Onderwijs, samenlevingsopbouw, VDAB,...) aan mensen in armoede effectiever, participatiever en emancipatorischer. Het bereik van de doelgroep wordt groter en het aanbod van de organisatie is meer afgestemd op wat mensen in armoede echt nodig hebben.

Opgeleide ervaringsdeskundigen slaan de brug tussen hun wereld en die van andere maatschappelijke actoren door als arme voortdurend in dialoog te gaan met de collega hulpverleners. Opgeleide ervaringsdeskundigen brengen het perspectief van de arme zelf binnen in de dienst waar zij worden tewerkgesteld. Teams worden door de inzet van de opgeleide ervaringsdeskundige een beetje meer multidisciplinair.

De beroepsopdracht van de ervaringsdeskundige situeert zich op twee sporen :

spoor 1 : in dialoog gaan met collega's, de organisatie, het beleid om het inzicht in 'de missing link' te verhogen

spoor 2 : participeren aan activiteiten ter bestrijding van armoede, vanuit zijn specifieke invalshoek, gefocust op het recht en gelijkwaardigheid van de kansarme.

In de praktijk betekent dit dat de ervaringsdeskundige ingezet wordt voor ondersteunings- en begeleidingswerk, als tolken van de armoederealiteit, voor supervisie en het verlenen van advies, om lessen en vorming te geven. In groepswerk met levensgenoten kunnen zij trekkende en kaderende figuren worden. Naar het beleid toe kunnen zij maatregelen ter bestrijding van armoede formuleren. Op onderzoeksvlak kunnen zij de armoederealiteit duiden. Op dit moment zijn er in heel Vlaanderen 63 opgeleide ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting aan het werk in verschillende sectoren.

INFO

Wie meer wil weten over de opleiding of de tewerkstelling (of stages) van ervaringsdeskundigen of meer algemeen over de werking en achtergrondvisie van vzw De Link kan contact opnemen via het telefoonnummer 03 218 88 78 of via mail: info@de-link.net.

ALLOCHTONEN EN ENGAGEMENT

Mogelijke motieven en hinderpalen voor allochtonen om een engagement op te nemen in een Nederlandstalige organisatie

Dit artikel beschrijft de resultaten van mijn masterproef in de sociaal en culturele agogiek aan de Vrije universiteit Brussel, onder het promotorschap van Professor Dominique Verté.

Het onderzoek gebeurde in samenwerking met de wetenschapswinkel Brussel, een organisatie die wetenschappelijke ondersteuning biedt aan de non-profitsector.

De onderzoeksvraag werd gesteld door Het Punt vzw, steunpunt voor vrijwilligerswerk Brussel. Het Punt vzw heeft weinig allochtonen tussen zijn eigen bezoekers en tussen de leden van zijn lidorganisaties, dus gingen we na hoe het aandeel allochtonen verhoogd kan worden. In een stad als Brussel met zoveel inwoners van allochtone afkomst, leek ons dat zeker mogelijk.

Wat zijn de mogelijke motieven en hinderpalen die allochtonen ondervinden om een engagement op te nemen in een Nederlandstalige organisatie in Brussel? Een antwoord hierop probeerden we te formuleren aan de hand van interviews met sleutelfiguren die de allochtone populatie in Brussel vertegenwoordigen. Sleutelfiguren uit diverse soorten verenigingen zoals sportverenigingen, Islamitische organisaties, Jeugdverenigingen, gemeenschapscentra en zelforganisaties namen deel.

Onbekend maakt onbemind

Het nut van contacten tussen allochtonen en autochtonen werd meermaals bewezen. Zo legt onder andere Putnam¹ de nadruk op het belang van sociale contacten,

doordat groepen op deze manier minder hun eigen belang gaan nastreven. Allport toonde dit aan met zijn contacthypothese. Deze hypothese gaat ervan uit dat er een positief verband bestaat tussen contact met allochtonen en de beeldvorming over hen (Pettigrew & Tropp)². Het verenigingsleven brengt mensen samen waardoor er contacten ontstaan. Van Craen³ ondervond dat allochtone groepen met een sterk eigen verenigingsleven, ook meer geneigd zijn deel te nemen in het cross-ethnische verenigingsleven. Allochtonen verrichten veel taken in niet-georganiseerd verband, zoals in de familie (Klaver et al)⁴.

Hou rekening met de verscheidenheid binnen de populatie allochtonen

Over het algemeen kunnen we concluderen dat laaggeschoolde allochtonen andere vragen en noden hebben dan autochtonen. Indien organisaties deze doelgroep willen bereiken, zal hun aanbod moeten worden afgestemd op de noden van allochtonen. Uit de literatuur en ons onderzoek bleek ook dat alle inwoners van andere origine niet over dezelfde kam geschoren kunnen worden. Er bestaat een grote discrepantie tussen mannen en vrouwen, tussen hoog- en laagopgeleiden en er heersen onderlinge cultuurverschillen. Een organisatie moet dus duidelijk zijn

1 Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

2 Pettigrew, T. & Tropp, L. (2006). *A meta-analytic test of intergroup contact theory*. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 90, No. 5, pp. 751-783.

3 Van Craen, M., Vancluysen, K. & Ackaert, J. (2007). *Voorbij wij en zij? De sociaal - culturele afstand tussen autochtonen en allochtonen tegen de meetlat*. Brugge: Van den Broele.

4 Klaver, J., Tromp, E., Oude Ophuis, R. (2005). *Allochtonen in vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Regioplan.

doelgroep bepalen voor ze gaat werven. Eerste generatie allochtonen nemen eerder deel aan organisaties die de instandhouding van hun cultuur als doel hebben. De taal is een grote troef voor Nederlandstalige organisaties. Het vormt het grootste motief van een allochtoon om in een Nederlandstalige organisatie te treden. Ze zijn op zoek naar een netwerk waar ze Nederlands kunnen oefenen. Zij willen Nederlands leren om hun kinderen beter te kunnen begeleiden en om meer kansen te krijgen op de arbeidsmarkt, niet om aan de slag te kunnen gaan als vrijwilliger. Toch is deze taal een extra troef voor het Nederlandstalig verenigingsleven en ze zullen hiervan de vruchten plukken indien ze de allochtonen hiervoor op de juiste manier kunnen warm maken.

Nadien schetsten we een profiel van de allochtone vrijwilliger. Ook hier kunnen we weer een opdeling maken tussen mannen en vrouwen, jongeren en ouderen. Hoogopgeleide allochtonen zijn gemakkelijker te bereiken, omdat hun noden meer aansluiten bij die van de autochtonen. Ook is uit onderzoek gebleken dat hooggeschoolden het meest participeren aan vrijwilligerswerk. Dat organisaties ook deze groep moeilijk bereiken ligt in het feit dat ze vaak al actief zijn in andere organisaties of dat ze betaald werk hebben, waardoor ze minder tijd kunnen vrijmaken voor vrijwilligerswerk. Wat hoog- en laagopgeleiden van de eerste generatie bindt, is dat ze zich allen inzetten en engageren voor het behoud van de cultuur van het land van herkomst. Dat er weinig laagopgeleiden de weg vinden naar het autochtone verenigingsleven heeft niets te maken met de wil van deze groep om vrijwilligerswerk te doen. Ze

zijn ook erg geëngageerd, maar zetten zich in voor het gezin en de familie. Ze verrichten vaak onbezoldigde arbeid, maar bestempelen dit niet als 'vrijwilligerswerk'. Werk is voor hen arbeid waarvoor je betaald wordt met een vergoeding in de vorm van geld. Uit het literatuuronderzoek bleek dat mannen vaak actief zijn als bestuurslid. Dit wordt bevestigd in onze bevraging. Als bestuurslid zijn ze actiever, maar als gewoon lid zijn ze vaak moeilijk te bereiken. Uit onderzoeken in de buurlanden Nederland, Duitsland en Frankrijk blijkt dat mannen meer participeren dan vrouwen. De resultaten van deze eindverhandeling spreken dit dus tegen. Het sociaal- cultureel leven is vaak niet serieus genoeg voor mannen. Om hen te bereiken moet het aanbod in het teken staan van thema's zoals het werk of het geloof. Toch merken we op dat sport- en religieuze verenigingen wel veel mannen als lid hebben. Welke leeftijdsgroep het meest actief is, daar hebben we geen beeld over. Wel zagen we dat er een aanbod bestaat voor alle leeftijden.

Zorg voor korte opdrachten in een bekende omgeving

Allochtonen engageren zich, net zoals autochtonen, gemakkelijker voor concrete projecten. Vaak hebben ze angst om een bestuursfunctie op te nemen omwille van de verantwoordelijkheid die eraan vast hangt. Ze zijn vlugger geneigd mee te werken wanneer de opdrachten kort en duidelijk zijn. De beloning die vast hangt aan vrijwillige arbeid is niet steeds geldelijk, maar kan ook cognitief van aard zijn. Deze voordelen zijn onder de allochtone populatie niet altijd gekend. Daarom is het van belang deze groep

eerst in te lichten over de betekenis, de voordelen en de functies van formeel vrijwilligerswerk. Dit kan bijvoorbeeld via vormingen tot hen gebracht worden.

Uit het onderzoek bleek dat we allochtonen het best bereiken op plaatsen waar zij zich veilig voelen. De moskee en de school werden het vaakst aangehaald. Jongeren vind je in de school, op speelterreintjes en in buurthuizen. Jeugdbewegingen zoals wij ze kennen hebben geen succes bij allochtone jongeren. Allochtonen zijn niet vertrouwd met het concept 'spelen om te spelen' en vinden dit zinloos. Mannen zijn voornamelijk lid van sport- en religieuze verenigingen. Vrouwen nemen vaak deel aan activiteiten van verenigingen die zich specifiek naar vrouwen richten

Met flyers en affiches bereik je hen niet

Het is niet gemakkelijk deze groep te bereiken, er gaan vele investeringen aan vooraf. Men moet het vertrouwen wekken van deze bevolkingsgroep, dit kan onder andere via samenwerkingsverbanden met zelforganisaties. Het is ook van belang als organisatie, om actief te zijn op plaatsen waar je doelgroep actief is. Bijvoorbeeld in de moskee, op café, in concentratiewijken enzovoort. Om het vertrouwen te winnen, is het belangrijk dat ze de organisatie kennen en er nauw contact mee hebben. Sommige respondenten adviseerden de media van de allochtonen zelf, bijvoorbeeld de Turkse televisie of Marokkaanse radio, te gebruiken om deze allochtonen aan te werven. Affiches en folders hebben ook hun nut, als ze verspreid worden op plaatsen waar vele allochtonen komen, zoals de moskee, allochtonenverbonden en hun netwerk van verenigingen. De grootste communicatie verloopt mond-aan-mond. Men spreekt best contactpersonen binnen de allochtone gemeenschap aan, zoals de Imam. Deze personen spreken vaak meerdere talen en hebben het vertrouwen van de allochtone gemeenschap. De taal waarin promotie gevoerd wordt is ook van belang. Dit hoeft niet in het Arabisch te gebeuren. Ongeletterde mensen kunnen geen Arabisch lezen en geletterden kennen over het algemeen ook voldoende Frans en Nederlands.

De knelpunten die hen weerhouden de stap te zetten

Niet enkel het concept 'vrijwilligerswerk', maar ook het Nederlandstalige netwerk is bij het doelpubliek vaak niet bekend. Ze hebben geen kennis van de sociale kaart en komen hiermee enkel via de school in contact. Voor hen is België hun oriëntatiepunt en er bestaat ook geen onderscheid tussen Franstalige- of Nederlandstalige initiatieven. Organisaties moeten dus meer bekendheid verwerven bij de allochtone populatie maar dit is een werk van lange adem. Sierens⁵ ondervond dat religieuze organisaties erg belangrijk zijn, vooral bij Turken en Marokkanen. Dit kunnen we uit ons onderzoek dus ook afleiden, religieuze organisaties hebben het meeste leden.

Samenwerking is dus een goed middel om bekendheid te verwerven. Maar deze verlopen ook niet altijd

vlot omdat organisaties bang zijn leden te verliezen of omwille van cultuurverschillen die opduiken. Zelforganisaties zijn nog jonger dan het klassieke Vlaamse sociaal-culturele leven en genieten niet dezelfde steun. Respondenten gaven ook aan dat het hierdoor moeilijk is om vlot te werken. Er is vaak een groot tekort aan arbeidskrachten. We kunnen ook besluiten dat de taal niet de oorzaak is waarom Nederlandstalige organisaties geen allochtonen bereiken. De Franstalige tegenhanger van 'het Punt vzw' trekt ook niet veel allochtonen aan. De taal wordt door de respondenten als een troef beschouwd, vele ouders sturen hun kinderen naar een Nederlandstalige school. In sociaal-culturele verenigingen zien we deze 'boom' niet. Als reden hiervoor kunnen we de bekendheid en de verschillende opvatting over vrijwilligerswerk geven. Vele allochtonen zijn ook nog bezig met het invullen van hun basisbehoeften. Maar respondenten geven aan dat een positieve evolutie te zien is, ze zien een grotere instroom in hun organisatie.

Dit onderzoek gaat over de Brusselse situatie. Deze is verschillend van andere Belgische steden omwille van zijn taalbeleid. Over dit taalbeleid zien we uiteenlopende meningen. Enerzijds blijkt de opdeling van de twee taalgemeenschappen in Brussel voor de allochtone populatie geen hindernis te vormen, men wil graag Nederlands leren. Aan de andere kant gaven respondenten aan dat er een zekere aversie leeft tegenover de Nederlandse taal. Deze aversie wordt aan het beleid toegeschreven, dat het leren van een taal verplicht in plaats van het te stimuleren.

Een profiel van succesvolle organisaties

De organisaties die het meeste allochtonen bereiken zijn deze die laagdrempelig werken en flexibel zijn. Ze passen zich aan qua tijdstip, zijn gelegen in de buurt van de allochtonen en het aanbod wordt in samenwerking met de leden bepaald. Het zijn de organisaties die al ettelijke jaren actief zijn en allochtonen in hun bestuur hebben. Toch mag men niet in de valkuil trappen om zoveel mogelijk allochtonen aan te trekken. De organisatie moet voorbereid zijn op de komst van deze groep, anders haken deze mensen af. Om allochtonen in te schakelen als vrijwilliger moet je ze goed begeleiden en opleiden. Het is de kwaliteit die telt, niet de kwantiteit.

Marijn Roumans

Master Sociaal en Culturele Agogiek VUB (2008-2009)

De volledige eindverhandeling

kan u vinden via deze link:

<http://www.vub.ac.be/wetenschapswinkel/publicaties/2008-2009/masterproefWWMarijnRoumans.pdf>

Opdrachtgever: Het Punt Vzw

Treurenberg 24, 1000 Brussel.

Tel.: 02/218 55 16 hetpuntbrussel@gmail.com

Website:<http://hetpunt.vgc.be/home/index.asp>

Het onderzoek verliep in samenwerking

*met **Wetenschapswinkel Brussel***

<http://www.vub.ac.be/wetenschapswinkel/Pvzw>

5 Sierens, S. (2001). *Effecten van het Sociaal-cultureel beleid voor allochtonen. eindrapport Gent: Universiteit Gent.*

- IN DE KIJKER -

PAK EEN STOEL EN ZET ER U BIJ!

Alle kennis start bij zelfkennis.

Willen we kansengroepen leren kennen, dan starten we ook best met onszelf.

Want zelfkennis maakt het makkelijker om van eigen fouten te leren, en ook om samen te werken met anderen.

Dat is althans het uitgangspunt van een uniek samenwerkingsproject van KAV en Domo vzw.

*Gedurende negen maanden onderzochten we welke drempels er bestaan
bij kansengroepen en binnen het verenigingsleven.*

De belangrijkste lessen werden vervolgens gebundeld in de praktijkgids

'Pak een stoel en zet er u bij!' Drempels voor kwetsbare vrouwen in het verenigingsleven wegwerken.

Vrouwen met minder kansen

KAV staat open voor alle vrouwen, en in het bijzonder voor vrouwen met minder kansen. Want ook korter geschoolde vrouwen, alleenstaande vrouwen en vrouwen in armoede moeten kunnen deelnemen aan het KAV-leven. Door aan vormingen deel te nemen, door contacten te leggen, het woord te leren nemen in een groep en zelfrespect op te bouwen, krijgen zij vanuit hun KAV-afdeling wellicht sterke troeven mee. Troeven waar zij zelf mee aan de slag moeten in hun persoonlijke strijd: de stap om ergens hulp te vragen, de assertiviteit om uitleg te eisen, enz. Deze vrouwen empoweren en emancipatiekansen bieden is van het grootste belang.

Drempels

KAV stelt echter vast dat we deze vrouwen moeilijk bereiken. Om te onderzoeken welke de drempels zijn tot het verenigingsleven, gingen we een samenwerking aan met Domo vzw. Via literatuurstudie en veldonderzoek verzamelden we een reeks hardnekkige participatiedrempels. Een Domo-mama vertelt: "Ik ben een alleenstaande mama met twee kinderen. Ik ga voltijds werken, en daarna hou ik het huishouden draaiende. Zoveel vrije tijd heb ik dus niet. En mijn kinderen achterlaten bij een babysit? Daar sta ik zeer weigerachtig tegenover. En dan heb ik het nog niet over geld. Alles kost geld en overschot heb ik niet."

Ook in de verenigingen zijn er nog drempels weg te nemen. Naast goede wil heersen er immers tal van vooroordelen en een gebrek aan kennis wat kansengroepen betreft. Dat verwoordden enkele vrijwilligers van een KAV-afdeling als volgt: "We willen alle vrouwen bereiken. Maar we merken dat mensen uit de sociale woonwijk bij ons in de buurt geen lid zijn. Daar wilden we wel werk van maken. We bespraken in een bestuursvergadering hoe we dit zouden aanpakken maar stootten op veel tegenstand. We weten niet wie deze mensen zijn en hoe we ze kunnen bereiken. Het gaat trouwens extra werk geven. En wat doen we met het lidgeld?"

Drempels wegwerken

Veel drempels dus. Maar het project van KAV en Domo vzw ging verder en zocht naar een aanpak om die drempels in de praktijk te overwinnen. Enkele KAV-afdelingen in Leuven nodigden de Domo-moeders uit naar hun activiteiten. Met succes, maar met extra inspanningen van afdelingen en vrijwilligers. De verzamelde tips en werkinstrumenten werden gebundeld in de praktijkgids 'Pak een stoel en zet er u bij!' Deze praktijkgids doet dienst als handleiding voor verenigingen om mensen met minder kansen op te nemen in hun netwerk.

Welke lessen trekken we uit dit project?

Kansengroepen aansluiting doen vinden bij het lokale verenigingsleven is een haalbare kaart. Bij de doelgroep is er zeker vraag naar lokaal georganiseerde, ontspannende activiteiten. Ook bij de KAV-afdelingen leeft er een grote bereidheid om vrouwen met minder kansen op te nemen in de werking. Wel beseffen we dat dit veel tijd en inspanning vraagt. Dit project eindigt wanneer het verhaal van de deelnemers nog maar net is gestart. De echte

CHECKLIST

- Bevraag vooraf binnen het bestuur de houding naar mensen met minder kansen.
- Zoek kanalen om mensen met minder kansen te bereiken via organisaties, instellingen of ankerpersonen.
- Spreek mensen persoonlijk aan.
- Zorg voor een goede uitnodiging in eenvoudige taal.
- Werk, waar mogelijk, drempels weg.
- Zorg voor een warm onthaal.
- Ondersteun door een meter, bouw vertrouwen op, maak mensen sterker.
- Blijf het persoonlijk contact aanhouden als mensen wegblijven.

PARTNERS

KAV is een sociaal-culturele vereniging met 110.000 leden in Vlaanderen en Brussel. Geëngageerde vrijwilligers maken en dragen de vereniging. De deur van KAV staat open voor alle vrouwen, in het bijzonder voor vrouwen met minder kansen.

Domo vzw is een vrijwilligersorganisatie in Leuven die opvoedingsondersteuning aan kansarme gezinnen. Domo wil het sociale netwerk van deze gezinnen herstellen of verruimen en participatie bevorderen. De vrijwilligers van Domo bereiken een 40-tal gezinnen, hoofdzakelijk vrouwen, die samen met hun gezin kwetsbaar zijn.

uitdaging moet nog maar beginnen: deze vrouwen na één positieve ervaring blijven aantrekken en motiveren om hun zorgen thuis te laten en tijd voor zichzelf te maken, via het aanbod van een lokale sociaal-culturele vereniging. KAV blijft alleszins waken over haar laagdrempelig karakter en wil ook in de toekomst mensen met minder kansen in haar werking blijven betrekken.

Isabelle Van de Kerckhof

Stafmedewerker De Praktische School KAV

U kan de brochure aanvragen bij KAV.

KAV

Urbain Britsierslaan 5, 1030 Brussel

Isabelle Van de Kerckhof - Tel. 02 246 51 48 - isabelle.vandekerckhof@kav.be

Eva Brumagne - Tel. 02 246 51 02 - eva.brumagne@kav.be - www.kav.be

DOMO VZW

Naamsestraat 153-155, 3000 Leuven, Tel. 016 89 04 69

secretariaat@domoleuven.be - www.domoleuven.be

- ACTIVERING -

OVER ARMOEDE, SOCIALE ACTIVERING EN VRIJWILLIGERSWERK

doctoraatsonderzoek

*Carmen Mathijssen, programmacoördinator Maatschappelijke projecten Armoede Cera,
reflecteert over armoede, arbeid en vrijwilligerswerk.*

*Ze baseert zich hiervoor op haar doctoraatsonderzoek naar
activering in buurt- en nabijheidsdiensten (2008).*

© Najib De Brackener

Inleiding

Wanneer gesproken wordt over activering, valt steeds vaker het begrip ‘nieuw sociaal contract’. Aan rechten, zoals het recht op een uitkering, worden meer en meer plichten gekoppeld. Die plichten hebben vooral ermee te maken dat mensen in zichzelf moeten investeren om in hun eigen inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Ze worden aangezet om opleidingen te volgen, te solliciteren, interimjobs aan te nemen... Dit leidt echter niet altijd tot het recht om effectief ingezet te worden. Wanneer mensen in armoede zich niet inzetbaar, flexibel en mobiel opstellen, kunnen sancties volgen. Als onze samenleving er echter niet in slaagt om voor deze mensen arbeid op maat te bieden, lijken er geen sancties te volgen. Heeft het eigenlijk wel zin om mensen plichten op te leggen als de samenleving daar geen mogelijkheden tegenover plaatst?

Deze discussie draait in essentie om werk. Maar wat is werk? Is het recht op werk te vergelijken met de plicht tot een job die je zelf niet gekozen hebt? Gaat het om een job op de formele arbeidsmarkt, of is er ruimte voor een bredere definitie van arbeid als maatschappelijk engagement, democratisch burgerschap en vrijwilligerswerk? Indien er op de competitieve arbeidsmarkt geen plaats is voor iedereen, mag er dan geen waardering en erkenning komen voor alternatieve vormen van inzet en vrijwilligerswerk? Is er naast het recht op uitkering, ook een recht op sociale integratie of een recht op een volwaardige en zinvolle plaats in de samenleving? De reflectie hieronder is gebaseerd op een doctoraatsonderzoek naar activering in buurt- en nabijheidsdiensten (Mathijssen, 2008).

Armoede is niet hetzelfde als werkloosheid

Het lijkt soms alsof armen en werklozen alle-

maal over één kam geschoren worden. Niet alle armen zijn echter werkloos en niet alle werklozen zijn arm. Er zijn wel degelijk armen die werken, zij het vaak in de minder geëerde laaggeschoolde jobs of in de schemerzone van interim en flexibele korte termijn contracten. Daarbij komt dat niet alle werklozen arm zijn. Werkloosheid hoeft niet altijd tot armoede te leiden. Dit kan ook korte termijn werkloosheid zijn, soms bewust gekozen, bijvoorbeeld een jonge moeder/vader die enkele jaren thuis wil blijven bij haar/zijn peuters. Werkloosheid of een moeilijkere toegang tot de formele arbeidsmarkt is wel één van de kenmerken die aan armoede of sociale uitsluiting worden toegeschreven. Naast de achtergestelde positie op de arbeidsmarkt zijn er echter nog meerdere aspecten van uitsluiting in zo goed als alle levenssferen. Er is sprake van meerdere domeinen van achterstelling: sociale vereenzaming, moeilijke toegang tot de arbeidsmarkt, gebrekkige kwaliteit van huisvesting en beperkte participatie aan het maatschappelijke leven, de inkomens- en schuldenproblematiek... Volgens Vranken (2004, p. 50) is armoede altijd multi-aspectueel: “Verschillende vormen van uitsluiting interacteren en versterken elkaar in de armoede”. Zo is armoede een netwerk van sociale uitsluitingen dat armen niet op eigen kracht kunnen overbruggen.

Een belangrijk aspect van armoede is de beleving van eenzaamheid. Vanhee, Laporte & Corvelyn (2001) beschrijven eenzaamheid en effectief veel alleen zijn van mensen in armoede, zich verlaten voelen en het gevoel van isolement ten aanzien van de maatschappij. Daarbij speelt niet alleen het ontbreken van financiële middelen om ergens naartoe te gaan, maar ook een soort algemene angst voor contact. Vanhee, Laporte & Corvelyn (2001, p. 42) stellen dat generatiearmoede mensen aantast “in hun

bef van iemand te zijn, een persoon te zijn met een bepaalde eigenheid, in hun verlangen om te ontwikkelen en te groeien, in het zichzelf op een positieve manier kunnen waarderen en laten waarderen, in hun waardigheid". Armoede is vernietigend voor het zelfbeeld: "Nooit erkenning gekregen hebben maakt dat men zichzelf niet positief kan waarderen noch waardering verwachten of opeisen van zijn omgeving".

Ik ben het eens met De Boyser (2004, p. 69) dat de arbeidsmarkt voor de meeste mensen een belangrijk structurerend gegeven is in hun dagelijkse leven en over hun hele levensloop heen. Arbeid heeft impact op het sociale en mentale welzijn en is een belangrijke bron van inkomen en sociale zekerheid. De Boyser (2004) herinnert eraan dat een job een beschermende dam kan opwerpen tegen inkomensarmoede, maar dat niet eender welke job een hefboom uit de armoede vormt: "Zonder de aandacht voor zorg, emotioneel welzijn en ondersteuning vanuit de omgeving leidt het krijgen van werk niet tot een vooruitgang in het leven". Bij generatiearmen leidt het krijgen van een job of het volgen van onderwijs op zich niet tot opwaartse sociale mobiliteit. Dat kan wel wanneer dit plaats heeft binnen een context van randvoorwaarden waarbij deze jobs geen voedingsbodem vormen voor nieuwe problemen. Volgens De Boyser (2004, p. 70) zijn de kansen op kwaliteitsvol werk echter niet gelijk verdeeld over de bevolking. Mensen die in armoede leven, komen disproportioneel vaak terecht in jobs met een hoger risico op depressie: "jobs waar weinig scholing of ervaring voor nodig is en waar men weinig verdienen, jobzekerheid en controle op het eigen werk heeft".

Ik wil economische activering in de richting van de arbeidsmarkt niet als iets louter negatiefs beschrijven. Ik wil echter wél zichtbaar maken dat er ook 'iets anders' kan bestaan naast de dominante economische activering. Vorming en opleiding op maat in de richting van bestaande jobs op de arbeidsmarkt is uiteraard waardevol, maar blijkt niet dé zaligmakende oplossing voor iedereen. Wanneer werkloosheid de kern vormt van iemand zijn/haar probleem, dan kan een opleiding of een werkervaring wel degelijk het nodige duwtje in de rug zijn. Een job heeft voor sommigen een emancipatorisch karakter. Niet alleen geeft dit meer zekerheid qua inkomen (waardoor betere huisvesting, voeding, medische verzorging... gekocht kan worden), ook kan een betaalde job zorgen voor een positiever zelfbeeld. Wanneer werkloosheid echter slechts één van de vele problemen in een onoverzichtelijk kluwen is, dan ligt de zaak anders. Bij mensen in armoede kan een eenzijdige focus op economische activering de bal mislaan en weeral een faalervaring opleveren. Hier blijkt dat er meer nodig is dan economische activering alléén.

Activering kan wel degelijk emancipatorische vorm aannemen. Gedoemd zijn tot 'passief' een vervangingsinkomen ontvangen komt niet tegemoet aan de wens van vele mensen in armoede om een volwaardige plaats in de samenleving in te nemen. De centrale vraag bij Rosanvallon (1995) is of de Europese stelsels van sociale zekerheid te weinig doen om bij te dragen tot herintegratie van de betrokkenen. Voor mensen zonder werk wordt door de welvaartsstaat een vervangingsinkomen voorzien om via consumptie hun plaats in de samenleving behouden.

Een kritiek hierop is dat dit enkel compensatie biedt voor de financiële gevolgen van de uitsluiting. Financiële compensaties komen niet tegemoet aan andere noden i.v.m. de volwaardige plaats van iemand in de samenleving. Zogenaamde passieve vormen van hulp kunnen bovendien de waardigheid en het zelfrespect van de ontvangers ervan aantasten. Activering staat hier tegenover het passief ontvangen van liefdadigheid. Volgens Seynaeve e.a. (2004, p. 17) heeft het binnen Rosanvallon zijn visie geen enkele zin om mensen plichten op te leggen als de samenleving daar geen mogelijkheden tegenover plaatst. Volgens Hermans (2005, p. 32) is een groot discussiepunt: "In welke mate staan tegenover de toegenomen plichten van het individu ook andere plichten voor de gemeenschap?" Er is namelijk, ondanks de inspanningen van diverse sociaal economische initiatieven, nog steeds een structureel tekort aan een bepaalde soort van haalbare jobs met hoge kwaliteit van arbeid. Snick (2004, p. 2-7) raadt aan om "niet alleen de armen te activeren, maar ook de arbeidsmarkt te responsabiliseren met het oog op het creëren van kwaliteitsvolle arbeidsplaatsen voor laaggeschoolde werknemers".

Wanneer 'een zinvolle bijdrage leveren aan de samenleving' smal wordt opgevat als 'participeren aan de formele arbeidsmarkt', worden vele keuzeopties teniet gedaan. Vooral voor degenen die niet kunnen participeren op de competitieve arbeidsmarkt, houdt de individuele verantwoordelijkheid om zich inzetbaar op te stellen weinig emancipatorische mogelijkheden in, wanneer er geen voldoende haalbare jobs voorhanden zijn. Door de overaccentuering van zelfverantwoordelijkheid problematiseren de activeringsstrategieën eerder de sociaal uitgesloten, dan de sociale uitsluiting. Volgens Coffield (1999, p. 482-486) wordt de aandacht afgeleid van structurele problemen en onderliggende mechanismen van sociale uitsluiting. De aandacht wordt afgeleid van de nood aan economische en sociale hervorming, door diepgewortelde economische problemen te 'vervormen' tot korte-termijn educatieve en tewerkstellingsprojecten.

Wat is 'werk'?

Het centrale perspectief van activering suggereert een 'non-activiteit' van bepaalde personen, die geactiveerd moeten worden. Maar wie is actief, en wie is niet actief? En wie beslist wat wel en niet erkend wordt als actief zijn? Werklozen worden soms gezien als passieven, die door anderen geactiveerd moeten worden. Hierop geven Hvinden & Halvorsen (2002) het antwoord dat werklozen niet zomaar actief gemaakt moeten worden, maar dat er wél meer erkenning moet komen voor de vormen van actief zijn die zij al beoefenen. Een bredere of ruimere definitie van arbeid kan beter recht doen aan de verschillende posities en mogelijkheden van mensen. Ook Vanhee, Laporte & Corvelyn (2001) adviseren aan praktijkwerkers om te benoemen wat mensen in armoede wél weten, wél doen, en zich wél voor inzetten. Soms zijn mensen in armoede zich hier niet van bewust. Als een begeleider dit in de verf zet, kan er gebouwd worden aan een positiever zelfbeeld. Deze uitingen van positieve waardering hebben vaak meer gewicht dan een bemoedigend schouderklopje. Het gaat hier immers om mensen die voortdurend met kritiek en afwijzing

te maken hadden. Vanhee, Laporte & Corvelyn (2001) vermelden dat het benoemen van het positieve geen ontkenning mag inhouden van de moeilijke situatie waarin mensen in armoede leven. Elke dag opnieuw moeten omgaan met een veelheid van problemen en onzekerheid over schijnbaar evidente levensbehoeften zoals wonen, gezondheid en voeding, leidt tot angst en onzekerheid. De leefsituatie en het kluwen van problemen kan mensen uitputten en aantasten in hun lichamelijk en psychisch welzijn, zodat ze ziek, moe of depressief worden. Vaak is het zo dat instrumentele vaardigheden en kennis gepercipieerd worden als minder belangrijk dan het bevorderen van zelfvertrouwen en opdoen van ervaringen als competente actor.

Er is minder ruimte voor de perceptie van vrijwilligerwerk als een “substitute route used by individuals to re-create, by themselves, an experience of positive work, experience that the labour market would deny” (Alaguero, 2006, p. 5). Alaguero waarschuwt dat vrijwilligerwerk steeds meer gezien wordt als een opstapje naar tewerkstelling, een instrument voor arbeidsmarkttoeleiding of zelfs als een soort wachtperiode of transitie voor het vinden van een job. Zo verliest de betekenis van vrijwilligerwerk als een proces van democratisch burgerschap aan slagkracht. Van Klaveren & Janssen (1995, p. 26) wijzen op een bijkomend risico: “het mag niet zo zijn dat de overheid als tegenprestatie voor de uitkering een soort selectieve sociale dienstplicht gaat opleggen”. Werklozen mogen niet verplicht worden om zich in te zetten bij ‘vrijwilligerwerk’ dat de kansen op doorstroom naar betaalde arbeid lijkt te vergroten. Het is wél aangewezen om hen beter te informeren over de mogelijkheden en eventuele voordelen van vrijwilligerwerk. Daarbij moet voorkomen worden dat “uitkeringsgerechtigden gedwongen worden hun zelf gekozen of zelf opgezette vrijwilligerwerk op te geven, omdat ze mee moeten doen in het vrijwilligerwerk dat speciaal is opgezet voor werklozen” (Van Klaveren & Janssen, 1995, p. 28). Een belangrijke vraag is wat men ziet als maatschappelijk nuttige activiteiten: “Zijn dat de wegbezuinigde banen in de groenvoorziening, het welzijnswerk, de gezondheidszorg, etc?” (Van Klaveren & Janssen, 1995, p. 50-51). De auteurs vragen zich af of er een rangorde is in werk: “Wordt betaalde arbeid gezien als de meest complete vorm van participatie aan de samenleving en andere vormen van arbeid als een noodgedwongen tweede keus?”

Nabeschuiving

Naast de noodzaak om na te denken over de voorgaande vraagstukken, is er nood aan inspirerende praktijkvoorbeelden en praktische tips over hoe mensen in armoede zich vrijwillig kunnen inzetten in onze samenleving. Cera ondersteunt dit reflectieproces, waarbij praktijk, beleid, onderzoek en mensen in armoede zelf, met elkaar in dialoog gaan. Samen met het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerwerk wordt er vanaf 2010 een gezamenlijk project uitgewerkt rond activering en vrijwilligerwerk. Daarbij zijn diverse sleutelactoren betrokken zoals Samenlevingsopbouw, het Netwerk van Verenigingen waar Armen het Woord Nemen, maar ook VDAB en VVSG. Dit project richt zich tot generatiearmen, nieuwe armen en uitkeringsgerechtigden (werklozen, bruggepensioneerden, langdurig arbeidson-

geschikten...). Er werden in de pilootstudie¹ drie centrale spanningen geïdentificeerd. Als 1ste is er de ambivalente relatie tussen vrijwilligerwerk en betaalde arbeid. Kan vrijwilligerwerk gestimuleerd en gewaardeerd worden zonder het uit te hollen als voortraject naar betaalde arbeid? Heeft vrijwilligerwerk in de eerste plaats te maken met economische inzetbaarheid, of eerder met democratisch burgerschap? Een 2de spanning betreft het risico op dualisering in sterkere en kwetsbare groepen. Een 3de spanning betreft de kwaliteit van vrijwilligerwerk. Mensen in armoede lopen een hoger risico op kwetsing, ook in vrijwilligerwerk. Om vrijwilligers in armoede op een zinvolle manier te begeleiden is er know-how en zorg nodig. We willen deze spanningen beter in kaart brengen, zodat iedere organisatie zich bewuster kan positioneren.

Carmen Mathijssen

Programmacoördinator Maatschappelijke projecten Armoede Cera

Literatuurlijst

- * Alaguero, A. (2006, October 20-21). *Voluntary Work as a Strategy of Labour Market Incorporation in a Context of Labour Market Crisis. (...) Paper presented at Aspen-Etui Conference Activation Policies in the EU, Brussels.*
- * Coffield, F. (1999). *Breaking the consensus: Lifelong learning as social control. British Educational Research Journal, 25 (4), 479-499.*
- * De Boyser, K. (2004). *Sociale uitsluiting en ongelijkheid: Een actuele schets. In J. Vranken, K. De Boyser & D. Dierckx (Eds.), Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2004 (pp. 55-88). Leuven: Acco.*
- * Hermans, K. (2005). *De actieve Welvaartsstaat in Werking: Een Sociologische Studie naar de Implementatie van het Activeringsbeleid op de Werkvloer van de Vlaamse ocmw's. Unpublished doctoral dissertation, KULeuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie.*
- * Hvinden, B., & Halvorsen, R. (2002). *Nieuwe noties rond actief burgerschap in Europa. Tijdschrift voor Arbeid en Participatie, 24 (2), 87-104.*
- * Mathijssen, C. (2008). *Activeringspraktijken in de sociale economie: Een casestudie bij buurt- en nabijheidsdiensten. Unpublished doctoral dissertation, KULeuven, Faculteit Pedagogische Wetenschappen, Centrum voor Sociaal-Culturele en Arbeidspedagogiek.*
- * Rosanvallon, P. (1995). *La Nouvelle Question Sociale: Repenser l'Etat-providence. Paris: Seuil.*
- * Seynaeve, T., Hermans, K., Declercq, A. & Lammertyn, F. (2004). *Aan de Rand van de Actieve Welvaartsstaat: Een socio-biografisch Onderzoek naar Jongeren en Ocmw-Hulpverlening. Gent: Academia Press.*
- * Snick, A. (2004). *Het recht op werk: Een antwoord op de problematiek van armoede en uitsluiting? Paper presented at Armoedecongres Vlaamse Regering, 06.05.2004.*
- * Vanhee, L., Laporte, K., & Corvelyn, J. (2001). *Kansarmoede en Opvoeding: Wat de Ouders erover Denken. Mogelijkheden en Moeilijkheden in het Opvoedingsproces bij Kansarme Gezinnen. Leuven: Garant.*
- * Van Klaveren, I., & Janssen, R. (1995). *Met een Klusje in 't Riet: Handleiding voor Uitkeringsgerechtigdenorganisaties om Invloed uit te oefenen op het Gemeentelijk Beleid van Sociale Activering. Commissie Oriënteringsdagen.*
- * Vranken, J. (2004). *Algemene inleiding: Jaarboek (13 jaar) kijkt terug op Verslag (10 jaar). In J. Vranken, K. De Boyser & D. Dierckx (Eds.), Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2004 (pp. 25-52). Leuven: Acco.*

¹ “Vrijwillig Werkt – Aan De Slag met Vrijwilligers uit Kansengroepen” is een publicatie van Samenlevingsopbouw Antwerpen Stad, i.s.m. Recht-Op, Cera, HIVA en het project Sociale Activering van OCMW Antwerpen. U kan een gedrukt exemplaar vragen via Veerle.Dirickx@samenvlevingsopbouw.be. De publicatie downloaden kan via http://risoantwerpen.webfabriek.be/leesvoer/projectpublicaties_280.aspx.

UITNODIGING OF BEVEL?

Vrijwilligerswerk en sociale activering bij maatschappelijk kwetsbare burgers

De praktijk

Ze vallen vaak niet op, maar ze zijn er wel. De mensen die ondanks een combinatie van een laag inkomen, slechte huisvestingssituatie, korte scholing, slechte gezondheid of werkloosheid actief zijn in de samenleving. Ze vegen de straat samen met de straatgroep, hebben een beurtrol om 'mama's' uit de buurt naar de dokter te brengen, werken mee de opendeurdag uit van de moskeevereniging, geven kookworkshops in het buurtwerk, werken achter de bar van een cultuurcentrum, bespreken het effect van beleidsmaatregelen voor mensen in armoede met politici, enz. Sommige engagementen zijn informeel en spontaan gegroeid. Andere engagementen zijn duidelijk afgesproken en te labelen onder de noemer 'vrijwilligerswerk'.

Vrijwilligerswerk, een vorm van actief burgerschap

In 2008 werd Samenlevingsopbouw Antwerpen stad geconfronteerd met een aantal nieuwe trends rond 'vrijwilligerswerk en maatschappelijk achtergestelde groepen'. Vanuit de gedachte 'je hebt meer macht dan je denkt' stimuleerden wij al jaren mensen in armoede om hun kennis en vaardigheden in te zetten als vrijwilliger binnen een organisatie. Steeds meer organisaties bleken ook een link te leggen tussen 'achterstelling' en 'vrijwilligerswerk'. Organisaties vonden in hun zoektocht rond participatie en/of integratie het antwoord in vrijwilligerswerk: stedelijke onthaalbureaus, psychiatrie, verenigingen waar armen het woord nemen, trajectbegeleiders van het OCMW, minderhedencentra, enz. Daarnaast waren er ook vrijwilligersorganisaties die schoorvoetend hun eerste stappen zetten in de zoektocht naar vrijwilligers die niet uit de (blanke) middenklasse kwamen. Vaak omdat ze zo meer diversiteit in hun vrijwilligersploeg wilden krijgen, hun werking beter konden afstemmen op de diversiteit in hun publiek of simpelweg omdat de overheid dat van hen verlangde. Zo

ontstonden veel praktijken naast en door elkaar. Er werden succesverhalen geschreven. Maar er liepen ook dingen mis.

Uit gesprekken met vrijwilligers die in armoede leven, bleek dat vrijwilligerswerk voor hen een bijzondere meerwaarde had: erkend worden, mensen leren kennen, ervaringen opbouwen, geloven in je eigen mogelijkheden, enz. Bovendien zijn zij zelf ook vragende partij om als vrijwilliger aan de slag te kunnen. Maar vrijwilligerswerk bleek niet altijd rozengeur en maneschijn te zijn. Zo hadden mensen met een vervangingsinkomen vaak het gevoel dat ze pas een goede burger konden worden door vrijwilligerswerk te doen. Het was ook niet altijd makkelijk om gepast vrijwilligerswerk te vinden. Ze werden nooit spontaan gevraagd en veel organisaties zochten een supervrijwilliger. Bovendien wisten organisaties vaak niet hoe ze maatschappelijk achtergestelde vrijwilligers moesten ondersteunen.

Dit waren voldoende redenen, voor medewerkers van Samenlevingsopbouw Antwerpen stad vzw, Recht-Op vzw (vereniging waar armen het woord nemen), het project Sociale Activering van OCMW Antwerpen en vrijwilligers die in achterstelling leven, om de koppen bij elkaar te steken. De bedoeling was om onze eigen motieven en praktijken rond vrijwilligerswerk en achterstelling in kaart te brengen zodat anderen van onze successen, maar ook van onze fouten konden leren. Aan onze

“Je hebt meer macht dan je denkt”

praktijkervaring wilden we ook reflectie van buitenaf koppelen. Prof. Dr. Tine Van Regenmortel, doctor in de psychologische wetenschappen van het Hoger Instituut Voor Arbeid, KU Leuven, begeleidde ons in het nadenken over onze praktijk en voorzag de nodige theoretische omkadering. Voor financiële ondersteuning konden we op Cera rekenen. Dit alles resulteerde in een congres dat plaatsvond op 15 januari 2009 en de bijhorende publicatie 'Vrijwillig werkt. Aan de slag met vrijwilligers uit kansengroepen.' (te downloaden op: www.samenlevingsopbouw.be/antwerpenstad onder leesvoer - projectpublicaties).

Er is meer dan vrijwilligerswerk

Uit alle gesprekken over ‘achterstelling en vrijwilligerswerk’ kwam telkens het activeringsbeleid bovendien. In de actieve welvaarstaat wil een overheid mensen minder afhankelijk maken van een uitkering. In dit activeringsdiscours staat integratie op de arbeidsmarkt als hoogste doel voorop. Maar wat betekent activering voor mensen die niet voldoen aan de steeds hogere eisen van de arbeidsmarkt? In dit kader ontstond naast professionele activering een sociaal activeringsbeleid waarbij de maatschappelijke integratie tot doel wordt gesteld.

Het is een lovenswaardige doelstelling om maatschappelijk achtergestelde mensen een volwaardige plek in de samenleving te laten innemen. Maar wanneer ook sociale activering binnen het rechten- en plichtenverhaal geplaatst wordt, verandert ze van gedaante. Zo moeten mensen sociaal geactiveerd zijn, willen ze nog een inkomen krijgen. Het recht op een menswaardig inkomen wordt op die manier afhankelijk van eenzijdige inspanningen van de meest achtergestelden. Dit is des te problematischer wanneer sociale activering heel eng ingevuld wordt. Wanneer de mogelijkheden en kansen vanuit de samenleving beperkt blijken en de stimulansen tot activering niet afgestemd zijn op de mogelijkheden en behoeften van mensen die in moeilijke omstandigheden leven.

Recht op inkomen

Omdat achtergestelde mensen dit als een bedreiging ervaren, wilde het team inkomen van Samenlevingsopbouw Antwerpen stad vzw onderzoeken hoe ze de stem/mening/belangen van mensen in armoede in het Antwerpse sociale activeringsdiscours sterker konden maken. In een vooronderzoek spitste het team zich toe op mensen die klant zijn van OCMW Antwerpen. Dit omdat deze dienst de belangrijkste beleidstaak heeft rond sociale activering. De opbouwwerkers verdiepten zich in onderzoeksliteratuur en beleidsteksten, deden een uitgebreide praktijkverkenning via gesprekken met OCMW-klanten, organisaties die sociale klanten van het OCMW kennen en/of zelf mensen sociaal activeren en het beleid.

Uit het vooronderzoek bleek dat sociale activering ruimer moet zijn dan vrijwilligerswerk. Er is een te beperkt en onaangepast aanbod rond sociale activering. Het ontbreekt aan zorgondersteuning op maat. Organisaties die samenwerken rond sociale activering gaan best uit van een gedeelde visie op sociale activering. Een enge definiëring van sociale activering zorgt ervoor dat iedereen door de beperkte poort van het vrijwilligerswerk geduwd wordt. Dit terwijl er veel meer vormen zijn van actief burgerschap die niet of te weinig aangeboord worden of erkend worden. Soms schuilt er bij organisaties een brede beleidsvisie achter maar is in de praktijk slechts de toeleiding naar vrijwilligerswerk uitgebouwd.

Aangezien er steeds hogere eisen gesteld wor-

den aan mensen op de arbeidsmarkt zet zich dat ook door in het vrijwilligerswerk. Vrijwilligersorganisaties hebben vaak niet de tijd en de middelen om vrijwilligers te ondersteunen. De sterkste vrijwilligers worden afgeroomd. Dit terwijl vrijwilligerswerk pas een meerwaarde kan hebben voor maatschappelijk achtergestelde mensen als er aandacht is voor een voortraject, vorming, enz. De zorg voor vrijwilligers wordt best gedeeld, door de organisatie die de vrijwilliger bemiddelt naar vrijwilligerswerk en de organisatie waar de vrijwilliger aan de slag gaat.

Het merendeel van de OCMW klanten gaf duidelijk aan zich op een nuttige en sociale manier te willen inzetten om zo volwaardig deel uit te maken van de maatschappij. Mensen vertelden dat de inspanningen die ze daarvoor leveren vaak niet gewaardeerd of erkend worden door de meerderheid binnen de samenleving. Sociale activering is voor hen enkel mogelijk wanneer er voldoende rekening

wordt gehouden met hun persoonlijke interesses, hun groeitempo en hun specifieke zorgnoden. Mensen geven aan dat ze soms met zoveel problemen kampen, dat ze eerst moeten zien te overleven en de tijd moeten nemen om voor zichzelf en hun directe omgeving te zorgen. Tot slot bleek dat verschillende organisaties

“Een enge definiëring van sociale activering zorgt ervoor dat iedereen door de beperkte poort van het vrijwilligerswerk geduwd wordt”

een andere doelstelling en invulling geven aan sociale activering. Wanneer de invulling van sociale activering wordt beperkt tot toeleiding naar een te rigide en onaangepaste invulling van vrijwilligerswerk, gaan veel kansen op een sociale activering van maatschappelijk achtergestelde groepen verloren. We kiezen eerder voor een ruime omschrijving van ‘sociale activering’ dan voor een beperkte omschrijving waar veel verwarring over bestaat. Voor Samenlevingsopbouw Antwerpen stad vzw moet sociale activering dan ook de volwaardige deelname aan de samenleving voor iedereen tot doel hebben. En dit met het perspectief op de realisatie van ieders grondrechten. Maatschappelijk kwetsbare mensen verrichten voor hen zinvolle sociale activiteiten. Hierbij voelen ze zich gewaardeerd in hun bijdrage aan de samenleving en versterken ze hun maatschappelijke positie. Het is een proces ingebed in een blijvende zorgondersteuning waarin de maatschappij voldoende kwalitatieve deelnamemogelijkheden op ieders maat moet aanbieden.

Een groep maatschappelijk achtergestelde mensen gaat tot eind 2015 samen met het team inkomen van Samenlevingsopbouw Antwerpen stad vzw met deze omschrijving van sociale activering aan de slag. Ze zoeken samen naar manieren om deze invulling concreet vorm te geven en hun adviezen op de juiste beleidstafels te leggen. Dit is voor hen een belangrijke vorm van actief burgerschap! *Voor meer info over dit project kan je terecht bij Karen Maes via karen.maes@samenlevingsopbouw.be of 0495/49.51.86.*

Heidi Zwaenepoel

Medewerker inhoudelijk team

Samenlevingsopbouw Antwerpen stad vzw

Cultuur is er voor iedereen

De prijzen stijgen. Het leven wordt met de dag duurder. Steeds meer mensen hebben moeite om de eindjes aan mekaar te knopen. En de eerste uitgavenpost waarop bespaard wordt, is cultuur.

Zo dreigt cultuur een luxeproduct te worden, dat enkel nog weggelegd is voor wie een beetje financiële arm-slag heeft. Wie met een klein inkomen, een leefloon of een uitkering moet rondkomen, blijft vaak verstoken van cultuur. OCMW Balen zocht en vond samen met Vormingplus Kempen een oplossing: Club Actief. Dat het Balense OCMW cultuur tot bij de financieel zwakste groep tracht te brengen, is niet zo verwonderlijk. OCMW's hebben nu eenmaal de taak én de middelen om -onder andere culturele- drempels te verlagen.

Unieke aanpak

De manier waarop het OCMW de zaken aanpakt, is wél uitzonderlijk; misschien zelfs uniek. "Inspraak", zegt Ine Noukens, maatschappelijk werkster van het OCMW, "daar ligt het verschil. Vroeger beslisten we zelf hoe we de centen die voorhanden waren, zouden verdelen. We gaven kortingen op tickets of organiseerden een gratis activiteit. Daar bleef het bij. Tot we ons begonnen af te vragen of we het geld niet zinvoller konden besteden. We hadden het gevoel dat we onze leden meer inspraak moesten geven. We hebben contact gezocht met Vormingplus Kempen om

ons daarbij te helpen en een project uit te werken. Uit die samenwerking is 'Club Actief' gegroeid".

Doelstellingen

Club Actief ging in januari 2007 van start. De begeleiding is in handen van Kristel Vanhulle, educatief medewerkster bij Vormingplus Kempen en Ine Noukens, maatschappelijk werkster bij het OCMW van Balen. "En we mogen spreken van een succes", zegt Ine Noukens. "Er werden een aantal doelstellingen voorop gesteld, en stilaan vullen we die in". De hoofddoelstelling is de groep te laten kennismaken met en toeleiden naar het reguliere circuit van sport, cultuur, nieuwe media en vrije tijd in Balen en de buurgemeenten. Op termijn zal Club Actief ook als adviesraad functioneren binnen de het OCMW en de gemeente Balen. Op dit moment telt Club Actief veertien leden. De leeftijd varieert tussen dertig tot zeventig jaar. De veertien zijn cliënt bij het OCMW of worden opgevangen door het L.O.I. (Lokaal Opvang Initiatief). Veertien mensen die zelden of nooit in aanraking kwamen met sport of cultuur en er zonder Club Actief hoogstwaarschijnlijk ook nooit mee in contact zouden gekomen zijn, horen nu bij een vereni-

ging die niet alleen culturele evenementen bezoekt, maar die ook zelf activiteiten organiseert. En op die manier ook anderen aanzet tot het deelnemen aan cultuur, sport en vrije tijd. Denk aan een nieuwjaarsfeest, een bowling, een optreden in een cultureel centrum, een rondleiding in de bibliotheek, en ga zo maar door. Om dit al deze activiteiten goed te kunnen voorbereiden, komt de groep twee keer per maand samen.

De werking

“De leden zijn tevreden over de werking en proberen via mond-tot-mondreclame nieuwe leden te werven. Op die manier komen er af en toe nieuwe leden bij. De trein is vertrokken. “Het is nu de bedoeling dat Club Actief steeds zelfstandiger wordt”, zegt Kristel Vanhulle, “Vormingplus Kempen wil in een eerste fase zeker een begeleidende rol spelen, maar op termijn moet Club Actief, weliswaar onder de hoede van het OCMW, het ook zonder ons kunnen redden. Daarom brengen we de leden heel wat vaardigheden bij zoals vergadertechnieken, meningen formuleren, luisteren naar elkaar, verslagen maken, enz. We verdelen ook steeds meer taakjes in de groep, zoals het maken van een affiche, het verspreiden van flyers, contacteren van personen, info opzoeken... Zo kunnen ze op termijn uitgroeien tot een echte participatieraad binnen het OCMW, wat toch de einddoelstelling is. Helemaal op eigen benen zal Club Actief misschien nooit kunnen staan, maar dat hoeft ook niet. Er zal altijd wel een overkoepelend orgaan nodig zijn, al was het maar om enkele praktische problemen op te lossen. Een vaak weerkerend probleem is bijvoorbeeld dat leden van Club Actief niet altijd over vervoer beschikken. We zoeken dan naar een oplossing. Want een van onze uitgangspunten is dat het gebrek aan vervoer geen reden mag zijn om geen lid te worden van Club Actief. Het is juist de bedoeling om de mensen aan te spreken die -soms letterlijk- het moeilijkst te bereiken zijn.”

Andere gemeenten

Club Actief wérkt, dat is duidelijk. De logische vraag is dus of andere gemeenten het concept kunnen overnemen. Want uiteindelijk is toch iedereen gebaat bij een betere besteding van de middelen?

Kristel Vanhulle: “We hebben de voorbije drie jaar al heel wat expertise opgebouwd. Die kunnen we natuurlijk ter beschikking stellen van andere OCMW's. Ik denk inderdaad dat het concept elders perfect gebruikt kan worden, zonder dat het een exacte kopie van het Balense Club Actief hoeft te worden. Elke gemeente heeft immers wel haar eigenheid. En elk OCMW heeft ook diezelfde subsidies ter beschikking. De middelen zijn er dus, en de knowhow ook. Club Actief is klaar om op andere OCMW's geënt te worden”.

De vrijetijdscheque

Begin mei werd de vrijetijdscheque gelanceerd. Wat moet ik me daarbij voorstellen? Met Club Actief proberen we om zoveel mogelijk drempels te verlagen of weg te nemen voor mensen in armoede die deelnemen aan het vrijetijdsleven. De financiële drempel is daar eentje van. De vrijetijdscheque verlaagt die drempel aanzienlijk. Die cheque is ontworpen door 6 studenten sociaal werk van de

KHK, in overleg met Club Actief, de gemeente Balen, het OCMW en Vormingplus Kempen. De cheque is een waardebond waarmee mensen kunnen betalen bij verenigingen of organisaties voor het entreegeld, het uniform, het materiaal,... Iedereen in Balen kan die cheque aankopen of cadeau geven. Mensen met minder financiële middelen kunnen exact dezelfde cheque met heel wat korting aankopen in het dienstencentrum van het OCMW. Zo kunnen zij goedkoper deelnemen aan cultuur en vrije tijd, zonder dat anderen het hoeven te weten dat ze het minder breed hebben. In tegenstelling tot de gekende vrijetijdspas, die in de ogen van de leden te stigmatiserend is. De cheque wordt pas officieel gelanceerd in juli, maar er is nu al veel interesse. Van inwoners in Balen, maar ook van omliggende gemeentes en verenigingen die aangeven dat ze de cheque zullen aangaan. De teller van deelnemende verenigingen staat nu al op meer dan 30 en dat aantal neemt nog iedere dag toe.

De leden

Een project als Club Actief staat of valt natuurlijk met de leden. We zochten een kartrekker op en vroegen hem wat Club Actief voor hen betekent. Alex Bergmans (39) was lid van het eerste uur. “Die brief van het OCMW om iets met sport en cultuur te gaan doen, sprak me wel aan. Ik was van tevoren nochtans nooit met cultuur bezig geweest. Het maakte gewoon geen deel uit van mijn leven. Cultuur was voor mij altijd iets dat een beetje apart stond. Iets waarvoor je speciaal tijd moest vrijmaken. En dat kwam er nooit van. Maar Club Actief gaf me de mogelijkheid om echt ‘actief’ te zijn en evenementen te organiseren. Daar voelde ik me goed bij, en dat is nog steeds zo”. Wat Club Actief concreet betekent voor Alex legt hij uit met één veelzeggend voorbeeld. “Ik was nog nooit in de bibliotheek geweest en ik woon er vlak tegenover. Al jaren kijk ik op die gevel, maar ik had er nog nooit een voet binnengezet. Het kwam zelfs niet bij me op. Ik dacht gewoon dat het niets voor mij was. Maar Club Actief heeft er een uitstapje naar georganiseerd. En sindsdien weet ik dat de bib best wel interessant is. Voor iedereen, dus ook voor mij. Door persoonlijke omstandigheden heb ik een tijdje moeten afhaken. Sinds kort kan ik er weer bij zijn, en het deed goed om meteen weer bij de groep te horen” Alex maakt ook zeer veel reclame voor Club Actief. “Dat is niet eenvoudig”, legt hij uit. “De meesten van ons hebben geen culturele geschiedenis of waren nooit lid van een culturele vereniging”. En als mensen nooit van cultuur geproefd hebben, kunnen ze ook niet weten hoe lekker het smaakt. “Dat was inderdaad het probleem”, zegt Alex: “Mensen overtuigen. Dat doe je niet met brieven of folders. De enige manier die wérkt is de mond-tot-mondreclame. Ik vertel tegen iedereen hoe tof Club Actief wel is. En dat het er altijd even gezellig aan toe gaat tijdens vergaderingen. Sommige OCMW-leden wagen de stap dan wel eens. En zo wordt onze groep steeds groter”. Algemeen geldt dat de leden trouw zijn. “De eerste stap is de moeilijkste. Eens die gezet, blijft iedereen terugkomen”.

Kristel Vanhulle

Educatief medewerker Vormingplus Kempen

kristel.vanhulle@vormingpluskempen.be

(014 41 15 65)

VAKANTIE VOOR IEDEREEN

Pirlewiet vzw

Hebt u uw vakantie al geboekt? Een verre reis naar een tropisch eiland, een trektocht in de bergen of "gewoontjes" naar de Belgische kust... Reizen, voor de meesten lijkt het een evidentie, maar dat is het lang niet. Pirlewiet vzw wil reizen voor iedereen mogelijk maken.

De meeste kinderen en gezinnen gaan af en toe op reis. Dat doen ze omdat ze een stukje van de wereld willen verkennen, om die stapel boeken nu eindelijk toch gelezen te krijgen, om te bekomen van de examens, om de file en die lastige baas te vergeten. Mensen gaan een weekje naar zee of naar de Ardennen. Soms vliegen ze naar Italië of trekken naar Zweden. Sommigen gaan zelfs op cruise of safari. Ze skiën, surfen, liggen aan zwembaden, snorkelen, verkennen steden en natuur. Maar dat kan jammer

genoeg niet iedereen. Zelfs in ons land zijn er veel mensen die nooit op vakantie kunnen gaan. Vaak simpelweg omdat ze er geen geld voor hebben. Gooi maar eens geld op tafel voor een vakantie met je gezin als je schuldbemiddelaar je 50 euro leefgeld per week gunt. Kinderen kunnen niet mee op kamp met de jeugdbeweging omdat het vaak te duur is of omdat ze er gepest worden omwille van hun situatie. Voor die gezinnen en kinderen organiseert Pirlewiet kinderkampen, tienerkampen en gezinsvakanties. Op die manier

kunnen onze vakantie­gasten er eens tussenuit. Even ontspannen, in groep spelletjes spelen, een uitstapje doen met de kinderen... en vooral hun vaak moeilijke leven eventjes thuis laten. We maken er voor hen een onvergetelijke belevenis van.

Onze kinderkampen richten zich op kinderen tussen 7 en 14 jaar. Hoewel ze in veel opzichten lijken op een jeugdbewegingsbivak, zijn ze toch wel apart. In de eerste plaats is er de intensieve begeleiding: per groepje van acht kinderen zorgen twee monitoren voor hun wel en wee. Omwille van hun achtergrond verdienen deze kinderen immers veel aandacht en bemoediging. Verder is een goede kampstructuur met duidelijke regels en afspraken noodzakelijk. Een kinderkamp is een unieke belevenis: de fietstocht, het kamplied, de circustent, een bosspel, verhaaltjes voor het slapengaan, nieuwe ideeën en vriendschap. Het blijft nog maanden bij. Twintig vrolijke meisjes en jongens tussen veertien en zestien amuseren zich op het tienerkamp. Ook deze vakantie heeft een stevige structuur: we wisselen keuzeactiviteiten in kleine groepjes af met gezamenlijke uitstapjes, spelletjes in groep, toneel, sport... Samen koken, samen knutselen, fietsen, uitglijden in de modder, nieuwe dingen ontdekken, lieve briefjes krijgen, een luisterend oor... Onze tieners genieten van de persoonlijke aandacht van de acht monitoren.

Onze gezinsvakanties richten zich op kansarme gezinnen met kinderen. Ze gaan samen met de vrijwilligers op vakantie. Ook de gezinnen van de moni's kunnen mee. We logeren in een groot gebouw waarin elk gezin een eigen kamer heeft. Er is superveel binnen- en buitenspeelruimte om te spelen en ravotten. Onze keukenploeg voorziet de maaltijden en de monitoren zorgen voor activiteiten en uitstapjes. Op een typische voormiddag spelen de kinderen in kindergroepen die je kan vergelijken met de jeugdbeweging. We spelen pleinspelen, knutselen, maken een fietstochtje, bakken koekjes, gaan voetballen, verkleden ons... Ondertussen kunnen de volwassenen kiezen uit een aantal ateliers. Een atelier is Pirliewiets voor een groepsactiviteit die de vakantie­gangers de mogelijkheid biedt om te ontspannen, bij een tasje koffie onvermoede talenten te leren kennen, over de dingen des levens te contempleren of gewoon gezellig samen te zitten. In de namiddag maken we tijd vrij voor gezinsactiviteiten of toeristische uitstapjes. Er is ook een daguitstap waarbij we er met z'n allen op uittrekken. En 's avonds spelen we gezelschapsspelen, houden

we een kwis, organiseren we een feest... Er zijn ook veel momenten waarop we niet echt iets organiseren. Dan heeft iedereen tijd voor elkaar: er wordt gekeuveld, gevoetbald, ouders stoppen hun kinderen in bad, een moeder kan haar zontje leren fietsen...

Onze vakantie onder volwassenen richt zich naar mensen zonder kinderen die zin hebben in een gezellige groeps­vakantie. Met dit initiatief willen we mensen bereiken die zelfstandig zijn en een steuntje kunnen gebruiken bij de invulling van hun vakantie én ook genieten van goed gezelschap. Tijdens deze periode voorzien we een aanbod aan activiteiten waar mensen vrij kunnen op in gaan. Ze hebben de keuze uit culturele, sportieve en ontspannende activiteiten. We voorzien ook de nodige toeristische informatie over de streek zodat mensen er ook alleen of in kleine groepjes op uit kunnen trekken. 's Avonds is er animatie. Vakantie op maat is ons doel. We zoeken naar een evenwicht tussen persoonlijke vrijheid en groeps­ sfeer. Ontmoeting, op verhaal komen, erbij horen, samen iets beleven, zijn belangrijk.

Dat onze projecten hun doel bereiken, bewijzen de stevast weerkerende tranen bij het afscheid aan het einde van de vakanties. Aan vakantie­gangers hebben we dan ook geen gebrek. Sterker nog, we moeten elk jaar veel mensen weigeren omdat de vakanties vol zitten. Pirliewiet doet dit natuurlijk niet alleen. We kunnen dit enkel dankzij trouwe geldschiet­ers en de vrijwilligers die alles regelen: uitstapjes, koken, op baby's passen, voorlezen, toneel, een kwis voorbereiden, voetballen.... Ze zijn gewoon onmisbaar voor onze vakantie­gangers. Elk jaar is het weer een hele krachttoer om voldoende vrijwilligers te vinden. Nochtans is een Pirliewiet­vakantie een onvergetelijke ervaring: mensen krijgen de kans om actief een steentje bij te dragen, je leert geëngageerde, actieve mensen kennen, je werkt samen aan een geweldige vakantie. Ook dit jaar zoeken we nog moni's voor de kindergroepjes, mensen die de ateliers willen begeleiden, koks, animatoren...

*Peter Truyens
Bestuursvrijwilliger
www.pirliewiet.be*

Interesse?

*Laat dan zeker je gegevens achter op
info@pirliewiet.be of 09/269 07 88.*

OVER DE ZULLE

Participatie van burgers die in armoede leven

Vzw t'Hope, een vereniging waar armen het woord nemen, mobiliseerde een breed netwerk van kansengroepen om voorstellen te formuleren voor een laagdrempelige huisvestingsdienst in Roeselare.

Niet alleen de concrete aanbevelingen zijn bruikbaar voor andere lokale besturen, ook het proces van participatie door kansengroepen verdient bijzondere aandacht.

Het project kreeg de sprekende titel 'Over de Zulle'.

In West-Vlaanderen noemt men de dorpel van de voordeur 'de zulle'. De naam 'Over de Zulle' staat symbool voor 'over je eigen zulle stappen', je eigen drempels overwinnen en uit je kot komen. Wanneer burens bij elkaar 'over de zulle komen' doen ze het goed met elkaar. 'Over de Zulle' verwijst dus ook naar wederzijds respect en samenwerking. Het project wilde zowel kansengroepen als stadsbestuur uit hun kot lokken om hun stem te laten horen en samen aan de slag te gaan rond een toegankelijke huisvestingsdienst.

Vzw t'Hope ging voor dit project een partnerschap aan met Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen. De bevraging van doelgroepen gebeurde in Roeselare en het project genoot de financiële steun van de stad. Dankzij de participatieve aanpak konden mensen in armoede hun stempel drukken op de aanbevelingen aan de stedelijke diensten.

Uit je kot komen

Binnen de themavergadering 'wonen' van t'Hope kozen de gezinnen voor het subthema dienstverlening van de stad, meer specifiek de toegankelijkheid van de stedelijke huisvestingsdienst. Dit onderwerp werd uitgebreid besproken, gewikt en gewogen. De themagroep vertrok ondermeer van de ervaringen die zowel professionals als gebruikers hadden met de vroegere woonwinkel in Roeselare. Ook specialisten in de huisvestingsproblematiek werden uitgenodigd en aan het woord gelaten. Als aanvulling en bredere toetsing namen vrijwilligers van t'Hope individuele interviews af van gezinnen in armoede die niet op de maandelijkse themavergaderingen aanwezig waren.

Vanuit die verzamelde ervaringen zetten t'Hope en Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen de stap naar andere groepen die met woonproblemen te maken kregen. Dit gebeurde aan de hand van een zelf ontworpen spel. Deelnemers werden gevonden in organisaties die werken met allochtonen, mensen met een licht mentale

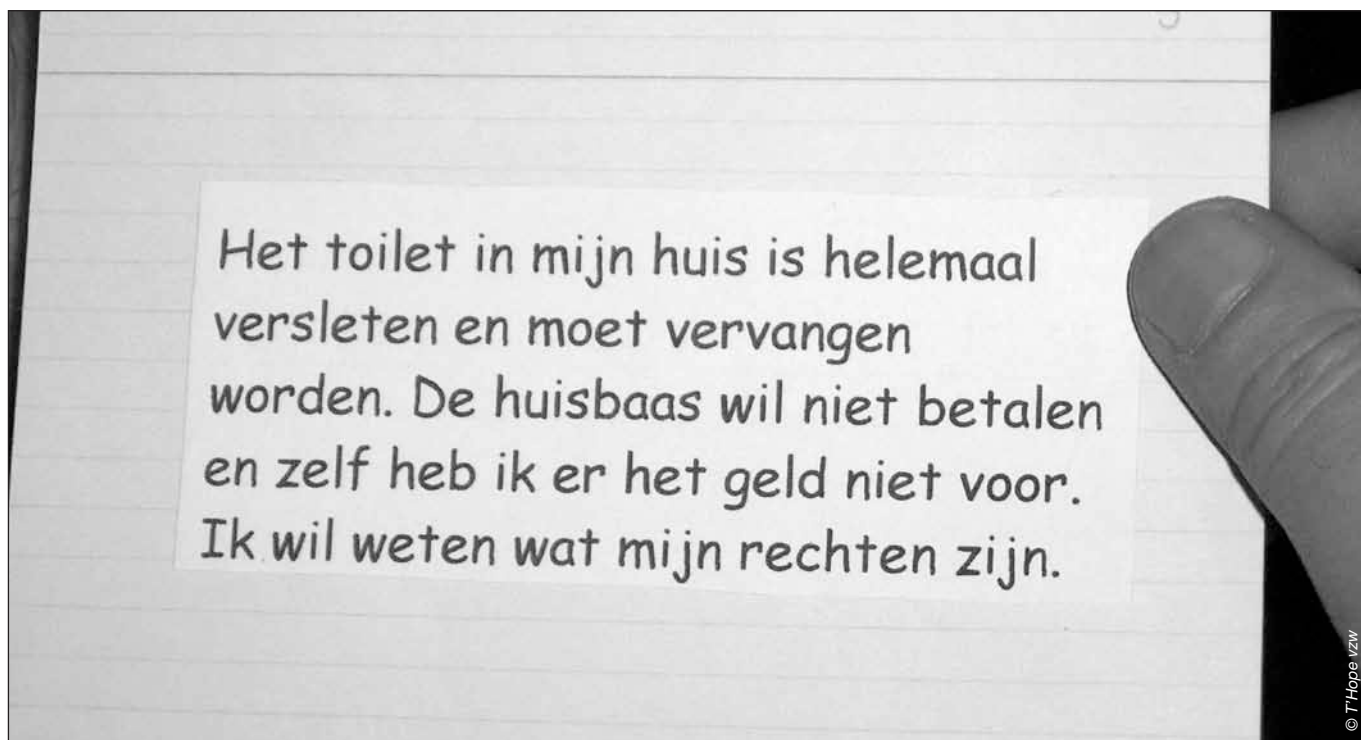
handicap of mensen met psychische problemen als ook huurdersorganisaties, open school en diensten voor begeleid wonen. Ter aanvulling belegden ze een bijeenkomst met de professionals van deze partnerorganisaties met de vraag of zij zich konden vinden in de voorstellen die op tafel lagen. Op basis van hun inbreng verfijnden ze verder de aanbevelingen naar stad Roeselare.

Participatie in de praktijk

'Participatie van mensen in armoede is niet vanzelfsprekend' zegt Steven Decuyper, themawerker in t'Hope. 'Het is belangrijk om voldoende tijd uit te trekken en het tempo van de groep te volgen. Je kunt de betrokkenheid van de deelnemers vast houden door erover te waken dat iedereen in de groep alles begrijpt. Daarom zetten we alle stappen in het proces op grote flappen. Bij het begin van iedere vergadering overlopen we die. Vaak is het nodig om bepaalde begrippen opnieuw uit te leggen, zoals bij de procedures om subsidies aan te vragen. Een themawerker moet flexibel zijn en ruimte laten voor wat uit de groep komt.

De groepsdynamiek en de onderlinge relaties spelen hoe dan ook een rol, zeker als iemand extra verantwoordelijkheid krijgt om bijvoorbeeld een verslag te schrijven of een standpunt te vertolken naar het beleid. Als een deelnemer meer op de voorgrond komt, kan dit bij anderen heel vlug gevoelens van uitsluiting wakker maken. Je moet er dus erg alert voor zijn dat niemand zich tekort gedaan voelt. Bovendien brengen mensen in armoede vaak hun miserie van thuis mee naar de vergadering. Je moet dus ruimte laten voor de eigen verhalen van mensen, zelfs als die niet rechtstreeks met het thema of het gespreksonderwerp te maken hebben

Ook praktische ondersteuning is een punt. Daar werken mensen in armoede graag aan mee: koffie zetten, verslagen uittypen, verslagen verdelen, voor iedereen een map voorzien om die op te bergen. Naarmate het proces

vordert, zie je steeds meer deelnemers het verslag lezen of een agenda bijhouden om de volgende afspraak niet te missen. Soms is het nodig om mensen voor een vergadering nog een sms te sturen. Dat doe ik vooral voor zij die telkens weer twijfelen of ze er wel bijhoren.

Het stadsbestuur komt ook 'over de zulle'

Het gros van de voorstellen om de gemeentelijke huisvestingsdienst toegankelijker te maken kwam uit de groepsbijeenkomsten met kansengroepen. Er bestond een grote eensgezindheid over en dat gaf ze een breed draagvlak. Voor de bundel aan het stadsbestuur overhandigd werd, checkte de themagroep nog eens of alles duidelijk was verwoord en of ze achter alle voorstellen konden staan. Vervolgens speelde de groep een actieve rol bij de presentatie van de voorstellen aan het stadsbestuur.

De voorstelling van het rapport 'Over de Zulle' op het stadhuis in Roeselare was een opsteker. De bevoegde stedelijke diensten en schepenen waren aanwezig. Daarnaast bijna alle personen die met het huisvestingsbeleid te maken hadden en alle verenigingen en gezinnen die bij het inspraakproces betrokken waren. Het stak t'Hope een hart onder de riem dat de burgemeester en de bevoegde schepenen een engagementsverklaring ondertekenden om de beleidsvoorstellen waar te maken. We zetten ze even op een rijtje:

1. Mensen in armoede vinden het belangrijk dat iedereen de huisvestingsdienst kent. Elke inwoner van Roeselare moet zijn weg vinden naar die dienst en weten met welke vragen hij/zij daar terecht kan.
2. Een goede huisvestingsdienst zorgt ervoor dat zoveel mogelijk drempels worden weggenomen om er binnen te gaan
3. Het is even belangrijk dat de stad luistert naar de bevolking, dat ze weet wat er leeft bij kansengroepen en dat die een stem krijgen in het stedelijke woonbeleid.

4. De huisvestingsdienst mag niet enkel een technische maar moet ook een sociale dienst zijn. Een dienst waar men begeleiding kan verwachten en waar het personeel een gids is voor mensen die problemen ervaren rond wonen.
5. Iedereen zou op de hoogte moeten van zijn rechten en plichten als huurder/verhuurder, zowel voor de private als voor de sociale huurmarkt. Het is echter niet voldoende je rechten en plichten te kennen. We vragen een instantie waarop we een beroep kunnen doen bij een conflict met de verhuurder.
6. De stad moet mensen actief informeren en hen op de hoogte houden van huisvestingspremies en andere voordelen waarop zij recht hebben.
7. Mensen in armoede onderstrepen het belang van een goede klusjesdienst, zoals in het OCMW en het CAW. De huisvestingsdienst kan die dienst bekendmaken en mensen ernaar doorverwijzen.
8. We vinden het belangrijk dat er structureel overleg bestaat tussen de huisvestingsdienst en andere organisaties die met de woonproblematiek bezig zijn.
9. We vragen aandacht voor onze voorstellen en ideeën inzake sociaal verhuren.

Op vraag van het stedelijk welzijnsbeleid schreven t'Hope en Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen een rapport over het participatieproces in 'Over de Zulle'. Tevens werden een aantal voorstellen geformuleerd om de participatie van kansengroepen aan het lokaal sociaal beleid structureel in te bouwen. Dit rapport werd positief onthaald en is nu voorwerp van verdere discussie binnen het stedelijke welzijnsbeleid.

Marc Vermeulen
T'Hope vzw

Meer info over het project 'Over de Zulle' op
<http://users.telenet.be/thope/files/thema>.

ACTIEVE BURGERS IN ONVEILIGE WIJKEN

Naar een gezamenlijke aanpak

Burgerparticipatie is niet sterk ontwikkeld in achterstandswijken.

Terwijl juist dáár de huizenhoge problemen om samenwerking schreeuwen met politie en andere professionals.

Hoe krijg je bewoners van achterstandswijken actief?

Hoe onder moeilijke omstandigheden activisme stimuleren?

Energie steken in meer onderling contact heeft weinig zin, is de conclusie van de onlangs verschenen studie 'De sociale cohesie voorbij. Actieve burgers in achterstandswijken' van Bas van Stokkom en Nelleke Toenders. Wat wél werkt, is het versteken van de buurtidentiteit en ondersteuning door daadkrachtige professionals. In het onderzoek zijn veel uiteenlopende literatuurbevindingen samengenomen en zijn gesprekken gevoerd met actieve bewoners en professionals.

Sociale cohesie voorbij

Wat is er mis met het versterken van de sociale samenhang in een buurt? Sociale cohesie is natuurlijk van belang in onze sterk geïndividualiseerde samenleving. Maar in het kader van het bevorderen van actief burgerschap heeft het weinig zin. Het begrip sociale cohesie wordt in stedelijk beleid vaak gebruikt in verband met de 'krachtwijken' en het optuigen daarvan. Het roept dan de associatie op met het draperen van een warme deken over zo'n wijk. Dat heeft iets te maken met het terugverlangen naar een dorpsgemeenschap, terwijl die er allang niet meer is. Die schijn moet niet worden gewekt. Daarnaast is sociale cohesie een veelomvattend begrip. Zo blijkt uit de studie dat wetenschappers er steeds weer wat anders mee bedoelen. De een meet via sociale cohesie het vertrouwen, de ander identiteit, een derde vooral het onderlinge contact, de vierde leest er de sociale controle aan af en een vijfde de mate van burgerschap. Enzovoort. Uiteindelijk zegt zo'n begrip niets meer.

Verder blijkt uit veel onderzoek dat sterke bindingen en dichte netwerken vaak zelfs een hindernis zijn voor actief burgerschap. Die netwerken kunnen bijvoorbeeld een onverschillige houding stimuleren of in het teken staan van de illegale straateconomie. Lokale sociale netwerken en 'herstel van het sociale weefsel' kunnen dan ook burgerschap belemmeren. Informele sociale controle

(o.a. toezicht op kinderen) en andere vormen van publieke dienstverlening (o.a. straat schoonhouden) worden eerder bevorderd door een gedeelde perceptie van de kwaliteit van de buurt (en de rol van de politie en de lokale overheid daarin). Het gaat niet om de hoeveelheid sociale contacten of bindingen of de intensiteit ervan, maar om de kwaliteit ervan: staan ze in dienst van burgerschap of vooruitkomen? Via overbruggende sociale contacten binnen scholen, bedrijven, winkels en buurtorganisaties kunnen kansarme bewoners zich de culturele codes eigen maken die zij nodig hebben om vooruit te komen. Zo blijkt uit de interviews met actieve bewoners dat zij over een grote portie assertiviteit, doorzettingsvermogen en goede communicatieve vaardigheden moeten beschikken, willen zij toegang verkrijgen tot de relevante netwerken. Sekse, klasse en etniciteit zijn daarbij belemmerende factoren. Vrouwen, lager-opgeleiden en mensen uit etnische minderheden moeten over een veel hogere drempel heen om actief te worden. Zij bezitten niet altijd het juiste culturele kapitaal en zouden binnen institutionele verbanden als wijkverenigingen en scholen dat kapitaal kunnen aanmaken.

Wat wél werkt: buurtidentiteit en daadkrachtige professionele ondersteuning

De belangrijkste voorwaarde voor burgerparticipatie is gehecht zijn aan de wijk. Dat mensen zich thuis voelen in de wijk en dat zij zich identificeren met een toekomstige 'imagined community'. Dat zij een positief toekomstbeeld hebben over de wijk. Identificatie met een krachtige en vitale wijk duidt op een mentale investering in 'heel de buurt'. Daardoor krijgt men oog voor en maakt men zich zorgen om buurtproblemen, en gaat men vanuit gedeelde toekomstverwachtingen ('een vitale, leefbare wijk') oplossingen bedenken. Het gaat dus niet om een 'overgeerd buurtbeeld' of een nostalgisch terugkijken naar vroeger. Dat maakt mensen niet actief.

© Najib De Brackenier

Bewoners moeten idealiter oog krijgen voor de publieke zaak, voor problemen die voor de héle buurt spelen. Professionals kunnen daarin een grote rol spelen. Professionals heb je nodig om een omslag te bewerkstelligen: zij kunnen bewoners een hart onder de riem steken zodat ze weer geloof krijgen in toekomstige verbeteringen voor de wijk. Een voorwaarde is wel dat de professionals op structurele basis aanwezig zijn in de wijk en aanspreekbaar zijn voor bewoners.

In veel achterstandswijken kan de invoering van een duurzame en voor ieder toegankelijke overlegstructuur tussen bewoners en professionals profijt bieden. Het community policing model van Chicago kan daarbij als leidraad fungeren. In Chicago wordt nu al meer dan vijftien jaar met grote volharding een veiligheidsbeleid toegepast waarin veel misdaad- en overlastproblemen in partnerships met burgers en ondernemers worden aangepakt. Die rigoureuze aanpak kent zijn weerga niet binnen de traditie van community policing. De aanpak is uniek omdat het vertrouwen van etnische groepen in de politie flink is toegenomen en omdat juist in de meest geplaagde wijken de onveiligheid is teruggedrongen.

Op basis van dat model zou je in achterstandswijken samenwerkingsverbanden kunnen creëren die werken aan de 'imagined community' en die verantwoordelijk zijn voor een doorlopende bespreking, agendering en prioritering van problemen van veiligheid en leefbaarheid, samen met bewoners. Buiten de effectieve bestrijding van onveiligheid biedt een dergelijke duurzame overlegstructuur een aantal belangrijke potentiële winstpunten. Op de eerste plaats kunnen geplande interventies vooraf worden besproken en toegelicht, zodat de aard van de problemen en de verantwoordelijkheid van de verschillende professionals (en de instanties waar zij werken) duidelijk worden. De deelnemende partijen krijgen hierdoor ook een reëel beeld wat zij kunnen verwachten, krijgen zicht op mogelijkheden en onmogelijkheden van handhaving van regels en het beheersen van soms onoplosbare problemen. Met alle bewonersorganisaties en straatgroepen binnen de wijk kan een werkzame band worden ontwik-

keld. Bewoners uit etnische groepen kunnen door actieve werving explicieter worden betrokken. Voorkomen kan worden dat de professionals alleen of voornamelijk in contact treedt met groepen die hun visie delen (de 'preferente burgers'). Professionals kunnen bescherming bieden zodat verwijten dat bepaalde (jeugdige of etnische) groepen binnen de buurt 'het probleem' vormen, niet op conflicten hoeven uit te lopen.

Dit ingrijpende model van coproductie – zoals in Chicago is beproefd – zou niet in alle achterstandswijken geïmplementeerd moeten worden. Dat zou teveel van de betrokken instanties vragen. Wellicht kan invoering beperkt blijven tot de meest onveilige wijken waar vermijding en non-communicatie eerder regel zijn dan uitzondering. Verder is van belang dat deelname van een selecte groep van actieve bewoners volstaat. Dat zijn niet zozeer de 'vergrijsde' vergadertijgers in de oude bewonersorganisaties, maar eerder mensen die in de toekomst van de wijk geloven, onder wie allochtone stijgers in de gezinsfase en sommige nieuwkomers in koopwoningen. Die schaarse groep verdient maximale ondersteuning door professionals. Hun inzet zou publiekelijk geprezen moeten worden en de buurtbevolking zou voortdurend van de vorderingen op de hoogte moeten worden gehouden.

Het activeren van bewoners in kwetsbare buurten is alleen dan mogelijk wanneer professionals een initiërende en stimulerende rol spelen. Daadkracht en een goede stijl van communiceren bepalen of burgers zelf ook actief worden. Omgang met doortastende professionals vergroot ook de bereidheid van bewoners hulp in te schakelen en incidenten te melden, en zelf mensen aan te spreken op hinderlijk gedrag.

Uit ons onderzoek blijkt dat actieve bewoners positief oordelen over politiemensen als er sprake is van een zekere persoonlijke relatie en zij een communicatieve en handhavende werkstijl hanteren. Met andere woorden de bewoners zijn er voorstander van dat een zichtbaar en vertrouwenwekkend optreden gecombineerd wordt met hard optreden als dat moet. Over de instanties is men veel minder

te spreken; deze worden als bureaucratisch en matig functionerend ervaren.

Om tot een gedegen reguliere consultatie van bewoners te komen, waarbij iedereen plannen en ideeën kan inbrengen, is een solide ondersteuningsteam nodig van professionals. Het zogenaamde wijkkwartet, bestaande uit de wijkagent, opbouwwerker, wijkmanager en een medewerker van de woningbouwcorporatie, kan een goede professionele structuur zijn om tot een integrale wijkaanpak te komen. Er moet wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan wil dat 'wijkkwartet' succesvol zijn. De eigen organisaties en de andere instellingen die werkzaam zijn in de wijk moeten zorg dragen voor back-up. De plannen die de bewoners aandragen en de hulp die nodig is, moeten ook daadwerkelijk en relatief snel worden ge ef-

fectueerd. Een andere voorwaarde is dat de vier organisaties zich moeten committeren aan deelname en inzet.

Professionals zouden zich meer bewust moeten zijn dat zij de bepalende factor vormen die activisme in de buurt stimuleert dan wel afhoudt. Zij zijn degenen die met de bewoners in gesprek gaan over de gewenste aanpakken en kunnen aldus de gedemoraliseerde houding doorbreken die kenmerkend is voor veel bewoners van achterstandswijken.

In *De sociale cohesie voorbij* hebben we veel vraagtekens geplaatst bij het streven naar hechte bindingen. Vaak wordt verondersteld dat het herstellen en versterken van die bindingen een bijdrage levert aan burgerparticipatie. Maar gebleken is dat 'herstel van samenhang' en 'buurtcohesie' geen strikte voorwaarde zijn voor de bereidheid van bewoners om

actief te worden. Dat wil niet zeggen dat contacten er überhaupt niet toe doen. Sociale netwerken zouden echter sterker in het teken moeten staan van 'overbruggend sociaal kapitaal'. Dat wil zeggen: ontmoetingen die 'burgerschap' en 'voortkomen' aanmoedigen.

Tenslotte, niet-participatie wordt te snel afgeschilderd als problematisch. Maar niet-meedoen kan ook voortvloeien uit een gevoel van tevredenheid. Een belangrijke aanbeveling uit ons onderzoek is dan ook: richt je op ondersteuning van een kleine groep die echt wil. Succesvolle coproductie staat of valt met het betrekken en ondersteunen van overtuigde 'doeners'. Actief burgerschap bevorderen kan het beste door vanuit een alliantie van daadkrachtige professionals en bewoners te werken aan een positief toekomstbeeld van de wijk.

Nelleke Toenders
(maatschappij historica) is coach/adviseur voor integrale samenwerking op het gebied van professionele- en wijkontwikkeling.

Bas van Stokkom
(socioloog en filosoof) is senior onderzoeker aan het Centrum voor Ethiek van de filosofiefaculteit van de Radboud Universiteit in Nijmegen en de afdeling Bestuurskunde van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

ARMOEDEBESTRIJDING

de zaak van iedereen

Alexis Andries van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting pleit in het kader van het Europees jaar van de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting voor een gezamenlijke strijd tegen armoede.

In november 2008 hebben het Europees Parlement en de Raad 2010 uitgeroepen tot Europees Jaar van de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. In het gezamenlijk besluit dat toen werd genomen, staat het volgende te lezen: “aanzienlijke bevolkingsgroepen zijn nog steeds geconfronteerd met achterstelling of een beperkte en ongelijke toegang tot voorzieningen, of zijn uitgesloten van de samenleving”. Deze aanzienlijke bevolkingsgroepen worden wat verder in het besluit becijferd: in de Europese Unie lopen zowat 78 miljoen mensen het risico tot armoede te vervallen, waaronder 19 miljoen kinderen. Onaanvaardbare cijfers.

Nochtans had de Europese Unie 8 jaar eerder van sociale integratie een beleidsprioriteit gemaakt. Met de strategie van Lissabon ging de Europese Raad in 2000 het engagement aan om van Europa “de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te maken die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang”. Een ambitieus plan waarbij de Europese staatshoofden en regeringsleiders de strijd tegen sociale uitsluiting zeer hoog op de agenda plaatsten. Het optimisme was toen bijzonder groot – de Europese strategie moest tegen 2010 een “doorslaggevend effect” hebben op de uitbanning van armoede. Daar ging een duurzame economische groei voor zorgen.

Helaas moeten we vandaag vaststellen dat de belangrijkste sociale doelstellingen niet werden gehaald. Of zoals het besluit van 2008 inzake het Europees Jaar zelf toegeeft: aanzienlijke bevolkingsgroepen zijn nog steeds geconfronteerd met achterstelling. Meer groei en meer banen leiden niet noodzakelijk tot minder armoede of meer cohesie, zo luidt de conclusie van de Commissie zelf. De laatste armoedecijfers vertonen geen trendbreuk met het verleden en bevestigen dat één op zeven arm is in Europa – we kunnen dus hoogstens spreken van een stagnatie van

de armoede. Daarbij valt op te merken dat de officiële statistieken steeds twee jaar achterlopen, waardoor de cijfers van 2009 en 2010 nog niet bekend zijn. Heel wat signalen wijzen er echter op dat de situatie sindsdien voor velen aanzienlijk verslechterd is.

Waarom hebben we gefaald? Eerst en vooral moeten we duidelijk stellen dat de verantwoordelijkheid niet in de schoenen van de crisis moet worden gestopt. Dat zou te gemakkelijk zijn. Vóór 2008 was immers al duidelijk dat de voornaamste Lissabondoelstellingen wellicht buiten bereik gingen blijven. Daarnaast moeten we ook nuanceren; de strategie heeft in een aantal deeldomeinen wel degelijk een positieve impact gehad op de Europese Unie.

In algemene analyses wordt een aspect vaak onderbelicht, met name de multidimensionaliteit van armoede. Laten we nogmaals teruggrijpen naar het besluit van 2008 inzake het Europees jaar. Daarin leest men het volgende: “Het probleem van armoede en sociale uitsluiting neemt brede, complexe en veelgeschakeerde vormen aan. Deze houden verband met een groot aantal factoren, zoals inkomen en levensstandaard, kansen op het gebied van onderwijs en behoorlijk werk, effectieve sociale beschermingsstelsels, huisvesting en toegang tot gezondheidszorg en andere voorzieningen van goede kwaliteit, alsmede actief burgerschap. Bijgevolg moeten de belanghebbenden op alle relevante beleidsterreinen bij de zaak worden betrokken”.

Als armoede moeilijk te bestrijden valt, dan is dat deels omdat het een complex fenomeen is. Armoede neemt zeer heterogene vormen aan en dient zich vaak aan als een mengeling van samenvallende factoren. Maatregelen om een afzonderlijke factor te verbeteren veranderen weinig of niets aan de situatie als de andere factoren ongewijzigd blijven. Eenmalige maatregelen kunnen nodig zijn, maar vooral moet er worden voorzien in de bescherming van de voorwaarden voor een waardig bestaan.

In dit kader dringen zich meerdimensionale beleidsmaatregelen op. Armoedebestrijding vereist een integrale aanpak en is een doelstelling op zich. Om efficiënt te zijn, mag het als dusdanig niet worden ondergeschikt aan tewerkstelling of economische groei. We weten immers dat hoge welvaart kan gepaard gaan met hoge armoedecijfers. De vrees is echter dat er, nu de nieuwe post-Lissabon strategie Europa 2020 in de steigers staat, alweer wordt uitgegaan van de driehoeksredenering groei-job-welvaart waarin specifieke armoedetargets het onderspit delven tegen de economische belangen van de Unie.

Zeer recentelijk nog bevestigde een studie van de KHKempen wat actoren op het terrein al lang verkondigen: “het algemene niveau van de minimuminkomensbescherming in België is ruim onvoldoende om menswaardig te leven.” Het moet duidelijk zijn dat elke mens het recht heeft op een waardig leven. Dit recht moet niet alleen gewaarborgd worden, de grondwet staat er immers garant voor, maar vooral ook gehandhaafd en bewaakt worden op alle niveaus van de maatschappij. In deze is en blijft het de taak van de overheid om te zorgen dat aan de voorwaarden voor een waardig bestaan wordt voldaan: de effectieve toegang tot de grondrechten moet voor iedereen verzekerd zijn en op alle niveaus ondersteund worden.

Zo wordt stilaan duidelijk dat de financiële crisis ons de komende jaren zal dwingen tot zware besparingen. Moet men daarom concluderen dat de armoedebestrijding noodzakelijkerwijze een bijzaak wordt? Integendeel. Zoals Aristoteles zei, de mens is een politiek dier. We kunnen niet kiezen om al dan niet deel te nemen aan de maatschappij. Deelnemen doen we sowieso. De vraag is op welke manier we dat doen, voor welke soort maatschappij we willen staan. Armoedebestrijding wordt dus maar een bijzaak als we daarvoor kiezen, niet omdat besparingen zich zouden opdringen.

Tegen elke soort fatalisme ter zake moet worden opgetreden. De crisis gebruiken om sociale objectieven in de kiem te smoren is misplaatst. Liever pleiten we voor een concrete wijziging, dat mens en planeet weer het centraal aanknopingspunt worden van onze gezamenlijke aandacht en bezorgdheid, zowel op politiek, economisch, maatschappelijk als individueel vlak. Zoals Yvette De Vuyst van ATD Vierde Wereld het stelde bij aanvang van het jaar: “Iedereen heeft het nu over de crisis, maar armen leven al hun hele leven in een crisis.”

Dit is ook de boodschap die de Belgische actoren van de strijd tegen armoede willen uitdragen ter gelegenheid van het Europees jaar: armoede is de zaak van iedereen. Armoede is te complex en allesomvattend om met economische groei of extra banen alleen te worden bestreden. Er is nood aan een integrale en collectieve aanpak van de problematiek. Zo kunnen we uit de talloze initiatieven op het terrein en de getuigenissen van mensen in armoede zelf leren dat er onnoemelijk veel energie nodig is om de vicieuze cirkel van armoede te doorbreken. Dat er zoveel energie nodig is van alle betrokkenen op het terrein heeft er echter veel mee te maken dat zoveel anderen er te weinig energie in steken, beleidsmakers en burgers inclusief.

Men moet er best geen doekjes om winden of met drogredenen afkomen: het aantal mensen dat onder de armoedegrens leeft en sociaal is uitgesloten, is onaanvaardbaar hoog. Dit zijn de woorden van de Lissabonstrategie. We verwoorden het graag wat scherper: armoede vormt een aanfluiting van de menselijke waardigheid en moet als dusdanig bestreden worden. En dit is een zaak van iedereen.

Alexis Andries

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

SCHOOL+

Lerend netwerk voor scholen zonder uitsluiting

Het is bekend dat het Belgische onderwijsstelsel niet uitmunt in sociale gelijkheid.

Al staat het internationaal hoog aangeschreven om zijn gemiddeld prestatieniveau, het schiet duidelijk tekort

t.a.v. leerlingen uit sociaal zwakkere milieus. Kinderen van laaggeschoolde ouders, kansarmen, allochtonen,

woonwageneigenaren kunnen erover meepraten.

Het slechtste wat men met die vaststelling kan doen, is zich erbij neerleggen. Er zijn gelukkig heel wat mensen en groepen die hard aan de weg timmeren, zowel in de klas als op onderwijskabinetten en –administraties. Velen drukken de behoefte uit aan verdeskundiging, omdat goede bedoelingen niet volstaan. Op een studiedag in april 2001 wierp een deelnemer ons voor de voeten: *“jullie hebben nu een knappe analyse gemaakt van wat er fout loopt in het onderwijs. Kun je ons alsjeblieft ook helpen in onze dagelijkse pogingen om er concreet iets aan te doen?”* We lieten ons uitdagen en hebben ook zelf hulp gezocht. Enkele kenmerken van School+ kunnen als volgt worden samengevat:

- Onderzoekers halen hun mosterd deels uit de internationale wetenschappelijke literatuur, en deels uit hun creatieve brein, maar vooral op het terrein. Het moest een proces van wederzijds en onderling leren worden;
- Een school zonder uitsluiting schep je niet alleen door structuurhervormingen – hoe belangrijk die ook zijn. Veel scholen hebben lak aan hervormingen en planlast; maar andere blijven onvermoeibaar creatief en bewegen. Een bottom-up, aanstekelijk verhaal van successen, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, kan op termijn krachtige vernieuwingseffecten hebben;
- School+ kijkt over het (taal)muurtje. In de Franse Gemeenschap hebben ze bv. al ervaring met de hervorming van het secundair onderwijs, terwijl Vlaanderen al veel verder staat met de uitbouw van brede scholen...

In 2004 sloegen Cera, Porticus, de Stichting Koningin Paola en het HIVA de handen in elkaar. Cera en de Stichting Koningin Paola werkten reeds meerdere jaren samen rond het programma ‘School van de Hoop’ waarin vernieuwende onderwijsprojecten gesteund worden die de maatschappelijke integratie van leerlingen in een moeilijke sociale omgeving willen bevorderen.

Het Platform School+ wil deze beweging uitbreiden en versterken. Aan Franstalige kant werkt vooral het Institut d’Administration scolaire van de Universiteit van

Mons mee. De verenigingen ‘Oproep voor een Democratische School’ en ‘Changements pour l’Egalité’, en het sociale persagentschap Alter zijn eveneens vaste partners. De doelgroep van School+ omvat alle Belgische scholen die zich willen inzetten voor een meer effectief onderwijs voor sociaal achtergestelde groepen, en hun partners. We willen hun initiatieven steunen

- door een gericht aanbod van vormings- en ontmoetingsdagen,
- door samen met hen een strategische, wetenschappelijk onderbouwde visie op gelijke onderwijskansen te ontwikkelen en in de praktijk te vertalen,
- door hen informatie te verschaffen over vormingsmateriaal, goede praktijkvoorbeelden en financieringsmogelijkheden,
- door advies op maat.

Het feit dat private financiers, nl. Cera en de Stichting Porticus dit project tot nog toe financieel hebben geschaagd, toont aan dat ook grote bedrijven willen investeren in een rechtvaardig onderwijsstelsel. Recent kreeg School+ ook een toelage van de Nationale Loterij. Aan de overheid heeft het initiatief (totnogtoe) geen euro gekost – al zou dat natuurlijk wel mogen.

In de vijf jaar van zijn bestaan heeft School+ een twintigtal druk bijgewoonde studie- en ontmoetingsdagen georganiseerd, zowat tweehonderd vormingsmomenten verzorgd, een website met een materiaalendatabank uitgebouwd, talrijke scholen en lokale overlegplatforms geadviseerd, een praktische handleiding voor projectpromotoren uitgegeven en ook een kanjer van een handboek, in de twee landstalen, waaraan een dertigtal auteurs en evenveel scholen hebben meegewerkt.

Ides Nicaise

Prof. Ides Nicaise is hoofd van de onderzoeksgroep ‘Onderwijs en levenslang leren’ bij het HIVA en hoofddocent ‘Onderwijs en Samenleving’ bij het Departement Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven.